Pravidla se změnila

Zdeněk Jirotka

Městská knihovna v Praze

e-kniha • Praha • 2026

Pravidla se změnila

Zdeněk Jirotka

Znění tohoto textu vychází z díla Pravidla se změnila tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Akcent v Třebíči v roce 2008.

§

Text díla (Zdeněk Jirotka: Pravidla se změnila), publikovaného Městskou knihovnou v Praze, je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno Autorským zákonem č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ-Nevyužívejte komerčně-Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

Verze 1.0 z 4. 9. 2026.

OBSAH

Běh času 5

Pravidla se změnila 7
Dívka, která mne zklamala 13
Hledá se teoretik 16
Hvězdy nad starým Vavrouchem *(drama)* 20
Ani Josef Egyptský, ani pan Freud 27
Optimista bez záručního listu 31
Muž, který myslil v obrázcích 33
Rodinná tradice *(drama)* 38
Ve znamení bílé myši 45
Rozhovor pod sochou 50
Kus ledu 54
Škola společenské výchovy *(drama)* 57
Byrokratický tanec kolem elektroměru 66
Věštec 70
Nonstop jeleni 76
Zmizení Karla Poplety *(drama)* 82
Pacienti v rozpacích 121
Pod stromečkem 125
Sedm stupňů pod nulou 130

Běh času

Mám prokázáno, že jsem se narodil za panování Jeho apoštolského Veličenstva císaře Františka Josefa I., a to 7. ledna 1911 v Ostravě. Sám o tom nic nevím, ale protože mi to bylo sděleno lidmi důvěryhodnými a protože se nevyskytlo nic, co by tomu odporovalo, píši to tak do příslušných dotazníků.

Po absolvování školy obecné zdokonaloval jsem se ve vědách exaktních na reálce v Moravské Ostravě. S politováním musím konstatovat, že se tato škola sama připravila o možnost, že na ní bude jednou pamětní deska s mým jménem. Z její páté třídy, nebo jak se tehdy říkalo kvinty, jsem byl vyloučen pro atentát na pana katechetu. K tomu nekalému účelu jsem použil třaskavých kuliček a kýchavého prášku.

Překvapilo mě tehdy, že pan katecheta odmítl zemřít pro věc církve mučednickou smrtí, o jejíchž půvabech nám často zaníceně vyprávěl. Snad se musil vzdát této lákavé možnosti z důvodu velmi pádného: měl ještě odpoledne vyučování. Můj tatínek byl zneklidněn destruktivními složkami mé povahy, a proto zvolil pro mou výchovu směr jasně konstruktivní: šel jsem se učit zedníkem. Nebylo to špatné období života a rád na ně vzpomínám. Můj zaměstnavatel, zednický mistr v nejmenovaném městečku severovýchodních Čech, krášlil své působiště stavbami, před nimiž cizinci postávali v bezdechém úžasu a – pokud měli špetku vkusu – poptávali se, kde by bylo možno sehnat dynamit. Já ne. Já už měl své zkušenosti. Ostatně někdy si myslím, že můj tehdejší mistr byl vlastně průkopníkem.

Po absolvování učebních let v cechu svatého Rocha vstoupil jsem na vyšší průmyslovou školu v Hradci Králové. Maturoval jsem v roce 1933 a tehdy už se začalo uplatňovat jedno z pravidel, jimiž se řídil můj život.

Jakmile jsem se totiž něco pořádně naučil, šel jsem dělat něco jiného. Když jsem zvládl nauky týkající se pozemního stavitelství, šel jsem na šest let k těžkým kulometům. Jakmile jsem se stal uznávaným odborníkem v tomto povolání, byl jsem – při likvidaci armády – převeden k ministerstvu veřejných prací, do oddělení připravujícího průplav Labe–Odra–Dunaj. Klidné prostředí tohoto podniku, v němž zestárly generace projektantů, nevyhovovalo mé představě o zajímavé práci. A tak jsem jednou na břehu řeky Odry složil teodolit a rozhodl jsem se, že se stanu spisovatelem…

Jenže – to už je všechno ukrutně dávno. Mou generaci okouzlovalo rozhlasové vysílání zachycené na primitivní krystalce, dodnes si vzpomínám na ohromený obdiv po zhlédnutí prvního zvukového filmu. A také jsme mívali rádi legraci. Snad tolik nezestárla. Pokud ano, tak prosím berte tuto sbírku povídek a rozhlasových hříček alespoň jako ukázku běhu času a pomíjivosti věcí.

autor

Pravidla se změnila

Pan Piskoř si vařil čaj a občas tiše zaklel.

Vždycky si takhle k večeru vařil čaj a vždycky při tom tiše klel. A nikdy mu ani ve snu nenapadlo, že způsob, jímž si připravuje svůj oblíbený nápoj, se za dlouhá léta jeho mládeneckého života vyvinul ve velkolepé komické číslo, v němž starší osamělý muž zavile a se zatnutými zuby bojuje proti zlomyslnosti lihového samovaru, umíněnosti čajové konvice a úskočné potměšilosti horkého kovového vajíčka naplněného čajem.

„Kuš!“ řekl tlumeně pan Piskoř, protože se spálil, a upustil ono kovové vajíčko do vařícího čaje. Chvíli si foukal na prsty. Potom uchopil dlouhé nůžky a snažil se jimi sevřít řetízek vajíčka na dně čajové konvice. Byla to napínavá práce a příliš se nedařila. Vtom někdo zaklepal. Pan Piskoř užasl, kdo by to mohl být, čistotně otřel nůžky o rukáv a pravil: „Dál!“

Do staromládeneckého pokoje vstoupil štíhlý, asi padesátiletý muž, držící v náručí jakýsi předmět zabalený do bílého hedvábného papíru.

„Hledám pana Václava Piskoře,“ oznámil nezávazně, jako kdyby si nebyl jist, je-li na správné adrese.

„To jsem já,“ řekl pan Piskoř a definitivně odložil nůžky.

Návštěvník vzal jeho totožnost na vědomí a stručně se představil:

„František Dostál.“

„Těší mě,“ povídá rozpačitě pan Piskoř. „Čím vám mohu posloužit?“

„Moment," řekl energicky návštěvník. Postavil ten záhadný předmět na stůl, strhl papírový obal a věcně se zeptal. „Patří vám to nebo ne?"

Pan Piskoř se chvíli díval na vysoký stříbrný pohár s malou soškou běžce na horním víku a s vyrytým nápisem „Nejlepšímu běžci v roce 1924 – Atletická unie". Pak zavrtěl hlavou.

„Nepatří," povídal.

„Ne?" podivil se pan Dostál a do jeho jednání se poprvé vloudila stopa rozpaků. Chvíli stál zamyšleně, pak se bezradně rozhlédl po pokoji a vtom spatřil usvědčující důkaz. Vlastně celou spoustu důkazů. V rohu místnosti stála zasklená skříň plná pohárů, vlajek, plaket a jiných sportovních trofejí.

„S dovolením," řekl pan Dostál. Bystře přistoupil ke skříni, nasadil si brýle a přísně zkoumal všechna vyrytá věnování a letopočty. Pak se ještě zadíval na mezeru v řadě pohárů a vrátil se ke stolu.

„Tak co?" zeptal se přísně a upřel na pana Piskoře jasný a neuhýbající pohled.

Pan Piskoř sklopil oči, přešlápl a pak zvědavě vyhrkl:

„Jak jste, prosím vás, přišel na to, že jsem vám ten plecháč poslal já? Vždyť jsem tam napsal docela jiné jméno odesílatele a vymyšlenou adresu."

„Moment!" řekl pan Dostál a chvíli energicky zápolil s těsně přiléhajícím víkem poháru. Pak z jeho nitra vylovil jakýsi dopis v růžové obálce a povídal:

„To vám psala nějaká slečna v roce 1925. Ale já to nečetl! A vaši nynější adresu jsem zjistil na ohlašovacím úřadě."

Pan Piskoř sáhl po dopisu, podíval se na zpáteční adresu, maličko se zasnil a pak vzdychl:

„To bylo před třiceti lety. Bylo to pěkné a hodné děvče. Vy jste ji neznal?“

Pan Dostál překvapeně vzhlédl:

„Já? Jak bych mohl… přece to byla vaše známá, a ne moje.“

„Já vím, ale bydlila, myslím ve vaší ulici, nebo tam někde poblíž…“

Pan Dostál se zarazil a chvíli se zkoumavě díval na pana Piskoře, jako by chtěl vyvolat jakousi dávno zapomenutou souvislost. Pak bezradně pokrčil rameny a vrátil se pohledem k tomu stříbrnému poháru.

„Dovolte,“ řekl Piskoř, „abych vám to všechno vysvětlil. Mohu vám nabídnout šálek čaje?“

* * *

Pro naši historii je důležité, že před třiceti lety měl jistý pan Novotný krejčovský závod v úhledném malém městečku. Zlacený štít jeho krámu hlásal, že pan Novotný je tailor for gentleman, a jeho zákazníci to četli tak, jak se to píše. Šil prý docela slušně, ale na jeho tehdejším zaměstnanci panu Dostálovi to patrno nebylo. Ostatně je pochopitelné, že mladý výpomocný účetní a inkasista s platem 420 Kč měsíčně se nemůže šatit jako diplomat nebo jiný gentleman.

„Jděte za tím frajerem,“ řekl jednoho dne pan Novotný panu Dostálovi a mínil tím „frajerem“ pana Piskoře, „a nevracejte se mi bez peněz. Když si dává šít šaty, tak je také musí platit. Na to, jak rychle umí běhat, se mu vykašlu. Mně neuteče! A ne abyste si dal něco namluvit, že jako v dohledné době a tak. Hned! Platím vás jako inkasistu, tak inkasujte, nebo si hledejte jiné místo.“

Tak pravil pan Novotný a pan Dostál šel za tím frajerem.

„Není doma," řekla jeho bytná. „Ale bral si tretry, tak bude asi na hřišti."

Panu Dostálovi nebylo jasno, co si to vlastně pan Piskoř bral, ale šel za ním. A tak se on, mládenec naprosto nesportovního typu, poprvé octl na hřišti maloměstského klubu. Nebylo tam živé duše kromě dlužníka, který vytrvale obíhal fotbalové hřiště bez jakéhokoliv pochopitelného důvodu, a pan Dostál byl na rozpacích, co počít. Nemohl na pana Piskoře hulákat, protože to byl konec konců přece jenom zákazník, náš pán. Ostýchavě tedy přistoupil k okraji běžecké dráhy a trpělivě vyčkal oné chvíle, kdy běžec dobíhal k němu, a řekl mu, mírně nadzvedávaje svůj rendlíkovitý klobouček:

„Dobrý den, pane Piskoři, pan Novotný se dává poroučet..."

Pak rozpačitě zmlkl, protože pan Piskoř jej minul a běžel dál. Zdvořilý zrovna není, pomyslil si pan Dostál a po dalším kole vyhrkl na přibíhajícího atleta:

„Máte prý zaplatit ten účet!"

Ale pan Piskoř pravidelně dýchal a běžel dál, jako kdyby se ho to vůbec netýkalo. Pan Dostál tonul v rozpacích nad tou nesmyslnou situací, v níž měl upomínat běžícího atleta, vzpomněl si na to, že mu hrozí ztráta místa, a nakonec se ho zmocnil neočekávaný, a o to nebezpečnější vztek plachých lidí. Po dalším kole vběhl do dráhy, a přidržuje si shora svůj levný klobouček, připojil se k volně běžícímu dlužníku.

„Poslechněte," povídal v běhu, „já už toho mám dost. Já si nemohu dovolit, abych kvůli vám ztratil místo. A tak nemám čas, abych tady stál jako malý kluk a čekal, jestli budete tak laskav a přestanete běhat. Zaplatíte nebo ne?"

Pana Piskoře to zřejmě otravovalo, a proto prodloužil krok a zvýšil rychlost. Ale pan Dostál se nedal. Přidal taky a rozčileně

chrlil do uší zákazníka tvrdé věty o neodpovědném chování, o parádě na cizí účet a žádal pana Piskoře kategoricky, aby se zastavil. Pana Piskoře to ani nenapadlo a jediným výsledkem těch řečí bylo zrychlení onoho podivného závodu. Není zaznamenáno, kolik kol pan Dostál s vázankou vlající přes rameno po boku pana Piskoře uběhl, ale jisto je, že nakonec znechucený atlet opustil běžeckou dráhu, nedokončiv svůj trénink, přirazil dveře šatny panu Dostálovi před nosem a zamkl se zevnitř.

* * *

„Já bych si byl na to nevzpomněl," povídal pan Dostál nad poloprázdným šálkem čaje. „Vždyť je to nějakých let!"

„No vidíte, a já jsem od té doby na to pořád myslil a měl jsem v sobě pořád to vědomí, že jsem se na vás provinil."

„Ale dejte pokoj!" mávl pan Dostál velkomyslně rukou. „Kdo by na to po tolika letech vzpomínal? On mě pan Novotný tenkrát opravdu vyhodil, když jsem se vrátil bez peněz, ale já jsem si pak našel jiné místo."

„To jsem ani nevěděl," podivil se pan Piskoř. „Tak to byla taky moje vina. Ale já jsem měl na mysli něco jiného. Vy se asi o sport moc nezajímáte, ale já jsem byl tehdy před třiceti lety na vrcholu své běžecké kariéry a v té době," pan Piskoř mávl rukou k zasklené skříni, „jsem si nashromáždil tohle nádobí. Vyhrával jsem závod za závodem, a vždycky když jsem přijímal cenu určenou vítězi, říkal jsem si s takovým divným pocitem provinění: ‚Páni, já vím o lepším běžci! O chlapovi, který mne, trénovaného atleta, uštval v polobotkách, ve svrchníčku a s kloboukem na hlavě. A to ještě místo aby dával pozor na dech, ustavičně při tom běhu žvanil a nadával. Kdybyste mu dali tretry, tak mi uteče, jak bude chtít!'

Ale já jsem mlčel, protože jsem se bál o svou sportovní slávu a protože jsem se tehdy na vás díval tak, jak se asi ten váš mistr krejčovský díval na svého konkurenta. A to nebylo správné. Víte, co jsem měl udělat?“

„Měl jste ty šaty zaplatit,“ navrhl věcně pan Dostál.

„To taky,“ řekl s úsměvem pan Piskoř. „Ale měl jsem vám říci, že byste mohl běhat jako Nurmi. Měl jsem vás přesvědčit, že běžec s takovým fondem se objeví tak jednou za půl století, měl jsem se vás ujmout a připravit vás pro první boje na závodní dráze, měl jsem vám nabídnout své zkušenosti. To jsem měl udělat. Neudělal jsem to a po celých třicet let jsem si říkal, že to byla chyba.

Nedávno jsem viděl vaši fotografii v novinách a poznal jsem vás na první pohled. Dopracoval jste se jiných úspěchů a snad o ten starý pohár ani nestojíte. Ale je jisto, že po právu patří vám. V roce 1924 jste byl nejlepším běžcem vy, třebaže jste o tom nevěděl.“

* * *

Už se pomalu stmívalo, když se zamyšlený pan Dostál se stříbrným pohárem v náručí vracel opuštěnou lipovou alejí domů.

Vzpomínal na dobu před třiceti lety a maličko se usmíval. Najednou se opatrně rozhlédl, a přidržuje si klobouk způsobem, který tak utkvěl v paměti panu Piskořovi, přešel do běhu. Klusal tak asi sto metrů, zadýchal se a zvolnil.

„Kdepak,“ řekl si se zamyšleným úsměvem. „Dnes už ne.“

Dívka, která mne zklamala

Lidé jsou beznadějně rozumní. Všechno kolem je tak rozumné, že to až unavuje. Život by byl krásnější, kdyby té rozumnosti bylo méně. V jedné povídce G. K. Chestertona vystupuje muž, který se jednoho dne objeví na ulicích klidného městečka s kapustou na hlavě. Protože je to vážený občan, nevědí lidé, co si o tom mají myslet, a když to trvá déle, nejsou si docela jisti, zda by to neměli dělat také. Četl jsem tu povídku několikrát a mé srdce okřálo. Hle, muž, který neuznává za nutné vysvětlit ostatním, proč místo klobouku si posadil na hlavu chrást kapusty. To je krásné. Nakonec se v té povídce ukáže, že měl pro to důvody docela rozumné, ale to rozuzlení přijde, až když jste se dosyta pokochali situací člověka, který měl dost odvahy zdát se nerozumným.

Od té doby hledám a nenacházím. Chci vidět strážníka, jak hází obuškem na střechu muzea, chci vidět průvodčího elektriky, zpívajícího na stupátku píseň gondoliéra. Chci slyšet o představeném, který řekl svému podřízenému: „Přijďte si dnes do naší ulice zahrát kuličky.“ K tomu poslednímu bych rád řekl, že nechápu, proč je dospělými lidmi hra v kuličky považována za nedůstojnou, kdežto hra zvaná kulečník, nikoliv. Tím nechci hru karambolovou snižovat. Toužím jenom dát hře v kuličky, což její jest. Jakmile by ovšem tyto hry byly uznány za stejně rozumné, přestalo by pozvání onoho představeného být zajímavým. Bylo by pak docela rozumné, a tudíž fádní.

Mohlo by být namítnuto, že k vyplnění mých přání stačí, abych se podíval do jednoho z těch ústavů, kam lidská společnost dává lidi, kteří jsou zbaveni užívání rozumu. Ti dělají samé takové věci.

Jenže v tom to právě vězí. Ti dělají nerozumné věci s takovou zoufalou stereotypností, jako ostatní lidé věci rozumné. Nerozumný čin, samozřejmě myslím čin neškodný, musí být proveden člověkem rozumným, aby měl svou básnickou hodnotu. Pak je to růže na bílém pozadí. Tedy ještě jednou: musí to být člověk rozumný. Zdůrazňuji to proto, aby bylo jasno, že nemluvím o recesistických žertech pražských potápek z korza na Václavském náměstí. Jedním z půvabů činů, o nichž mluvím, je totiž určité riskování osobní důstojnosti, o čemž u zmíněných potápek nemůže býti řeči.

Nejdu ve svých touhách tak daleko, abych čekal na věci senzační. Vím, že by to bylo příliš. Vzpomínám si, že jsem kdysi četl nebo slyšel vysvětlení, co je a co není senzace. Podle toho je senzace všední příběh, obrácený na hlavu asi takto: splaší-li se kráva a potrká trafikanta, není to senzace. Senzační by bylo, kdyby se splašil trafikant a potrkal krávu. Vím, že takový příběh nikdy v životě neuvidím, a netrápím se proto, ale jsem přesvědčen, že se dočkám plukovníka Cranea z Chestertonovy povídky, a hádám jen, jakou bude mít podobu. Před několika dny jsem podlehl prudkému dojmu, že se tento ctihodný gentleman proměnil v mladou dívku. Dovolte, abych vám řekl, jak to bylo.

Přišel jsem z Vinohrad na horní konec Václavského náměstí a naskytl se mi takový pohled: vůz elektrické dráhy pomalu vyjížděl ze stanice. Na zadních schůdcích vlečného vozu stála mladá dívka, držela se jednou rukou madla a v druhé měla kufřík. Když vůz už opouštěl prostor stanice, vyklonila se a postavila kufřík na konec nástupiště. Už to vzbudilo můj zájem. Není zvykem vyklonit se z jedoucí tramvaje, postavit na ubíhající dlažbu zavazadlo a pak teprve vyskočit. Ale moje překvapení mělo být ještě větší. Ta dívka nevyskočila. Vtáhla se klidně zpátky do vozu, elektrika zvětšila rychlost a odjela. Kufřík stál na prázdném konci nástu-

piště a vypadal, jako by se také divil. Stál jsem u muzejní kašny a zažíval krásu okamžiku, kdy jsem se setkal s někým, kdo dělá nevysvětlitelné věci.

Potom se od skupiny lidí na opačném konci nástupiště odloučil mladý muž a mezerou, která tak v hloučku vznikla, jsem uviděl starší paní pořádně vyválenou v blátě. Mladý muž vzal kufřík a vrátil se s ním k té paní. Teď už bylo všechno jasné. Není zvykem vyndavat z elektriky nejdříve zavazadlo a pak vystupovat, ale když vám to chce ujet, hodíte tam nejdříve kufr a pak naskakujete. Té paní se to asi nepovedlo, upadla a kufřík by jí byl ujel. Bylo docela rozumné vyndat jej z vozu. Byl jsem zklamán. Plukovník Crane se neproměnil v dívku, ačkoliv by mu to bylo podobné.

Hledá se teoretik

V knížce V. Šklovského „Jak dělat prózu a verše“ je rozhovor, který měl Lev Nikolajevič Tolstoj s Gorkým, když Gorkij ho poprvé navštívil. Tolstoj začal takto: „Ve vaší povídce ŠESTADVACET A JEDNA – kolik kroků je tam od pece ke stolu?“ Gorkij řekl kolik. „A jak široký je u vás otvor do pece?“ – Gorkij ukázal rukama; tu se Tolstoj začal zlobit: „Jak to píšete, že pec osvětluje sedící, vždyť na to její šířka nestačí.“

Z toho plyne, že spisovatelství je tuze přísná řehole, kde má každý přestupek proti logice vzápětí trest, ačkoliv takové malé nedopatření se může stát každému. Jen tak namátkou: ve druhé kapitole Henriquesovy knihy „Bez meče bez štítu“ se Tomík ráno dvakrát oholí. Tak malé chybičky a je na to taková přísnost, že až z toho jde strach.

A přece je jedno odvětví písemnictví, kde nemá takové sekýrování místa. Tam vládne taková shovívavost mezi autorem a čtenářem, že se nic nestane, ani kdybyste osvětlil všechny sedící skrz klíčovou dírku, nebo kdyby se Tomík nejdříve oholil a pak namydlil. Je to odvětví veliké, široké a úspěšné, a přece V. Šklovský se o něm nezmiňuje. Nezbývá nežli čekat na jiného teoretika, který vydá příručku „Jak dělat román pro ženy“. Tam budou všechna pravidla, podle kterých dlužno psát román, má-li vyjít v rozšířeném týdeníku, potom knižně, a to s takovým úspěchem, že se dočká zfilmování, případně zhudebnění. Potom samozřejmě vyjde pokračování. Na to jsou osvědčené recepty. Hlavně je nutno, aby už z titulu bylo patrno, že práce navazuje na román předešlý, který se našim čtenářkám tolik líbil. Jmenuje-li se na příklad původní dílo „Oči pod kloboukem“,

je pro pokračování vhodný název „Oči bez klobouku“, a kdyby toho čtenářky ještě neměly dost, tedy „Oči v klobouku“ nebo podobně.

Dalším důležitým pravidlem je napsat román celý, dříve nežli začne vycházet, a umínit si, že se nebude na něm nic měnit. Jinak je práce velmi ztížena tím, že naše milé čtenářky ve fantastickém množství dopisů navrhují, kdo si má koho vzít. Také někdy trvají na tom, aby řekněme Pavel rozhodně Věře odpustil, že se mu vyspala s jiným, protože jen tak prý dokáže velikost a nezištnost své lásky. Od ženských hrdinek románu takové důkazy pravidelně nejsou požadovány, ty mají u čtenářek jakousi podivnou protekci. Všechny osoby románu je nutno velmi dobře hmotně zabezpečit, protože chudoba se v románech toho druhu smí vyskytovat jen proto, aby se mohla nečekaně změnit ve skvělý blahobyt. Receptů je na to mnoho. Milionová výhra, nečekané dědictví, náhlá prosperita podniku, kterého se v poslední chvíli uchopily něžné ruce hrdinky, když již již hrozil finanční úpadek. Je ovšem stále zdůrazňováno, že nikoliv penze, nýbrž upřímná a vroucí láska je základem lidského štěstí, ale přesto se ukáže, že chudičká švadlenka byla svým hochem jenom zkoušena, a když obstála, vyjde najevo, že ten snoubenec není zaměstnán v dolech jako dozorce, nýbrž že mu ty doly, promiňte, patří. No to je potom, jak se říká, jiný kafe a můžete popustit uzdu své fantazii, pokud běží o svatební cestu a budoucnost mladých manželů. Ještě krásnější je, když hrdina má sice nějaký majetek, dejme tomu továrnu, ale ta je po otci strašlivě zadlužena, takže smutný konec tohoto podniku je jen otázkou krátkého času. A tak tedy ten majitel strašlivých a beznadějných dluhů se zamiluje do hrdinky, nechá továrnu továrnou a zaměstnává se pouze tím, že bojuje o svou lásku.

Čtenář mužského rodu by byl třeba toho názoru, že by za to ten mladý muž zasloužil pár pohlavků, ale to je jednak věcí ná-

zoru, jednak naprosto zbytečné škarohlídství, jak se ihned ukáže. Jakmile totiž tento borec dosáhne kýžené mety, jakmile mu jeho vyvolená poskytne informace asi v tom smyslu, že je milován víc než život a podobně, dostane z toho takovou sílu do zápasu se životem, že za čtrnáct dní vyseká fabriku z dluhů úplně. Jak si při tom vysekávání počíná, tam obyčejně podrobně popsáno není a je to velká škoda.

Jindy zase hrdinka je nositelkou úžasné vlastnosti, zpočátku je přezírána a ani sama té genialitě nevěnuje pozornost, pak je ale čirou náhodou objevena a zahrnuta takovou strašlivou spoustou peněz, že rozhodně už v Živnobance žádné nezbyly. Tak třeba je kreslířkou modelů. Vy si řeknete, že je na světě velmi mnoho kreslířek modelů a že ještě žádná nezbohatla. No jo, ale když ona je takovou kreslířkou, že jak něco namaluje, třeba jen tak letmo, hned se začnou dít věci jako v pohádce, králové módy padají do mdlob vzrušením, cpou jí peníze a nejraději by ji zavřeli do nedobytné pokladny, aby jim ji konkurence neodloudila. Jakživ takový šéf neřekne: „Nó, ehm, ještě to ujde. Tak já to s vámi zkusím. Budete mít, ehm, sto korun týdně.“ To ne! Šéf v tom románu vzrušeně blekotá o doživotní smlouvě, pěti tisících měsíčně a autu k dispozici. A v životě si z toho žádný zaměstnavatel nechce vzít příklad.

Nebo zase se třeba přijde na to, že to děvče umí říkat dobrou noc takovým hlasem, že je z toho celá Evropa naruby, lidi se toho nemohou nasytit, chodili by spát třeba v deset dopoledne, jen aby slyšeli přání dobré noci zázračným hlasem. Hrdinka je z toho celá udivená, opravdu neví, co na tom ti lidé mají, takže se zdá, jako by to v tom příběhu byla jediná rozumná osoba. Čtenář se zpočátku domnívá, že jde o nějakou raritu, ještě větší nežli Zarah Landru, že má to děvčátko bas jako Šeljapin, ale to je mýlka. Celá ta věc

spočívá v tom, že když někomu řekne dobrou noc, je druhý den všechno lepší, neprší a ve škole je prázdno, jinak by ta horečka, která lidi zachvátila, byla nevysvětlitelná, ačkoliv nutno v zájmu pravdy přiznat, že vzpomeneme-li si na to, jak před deseti lety zaplavila zeměkouli hračka zvaná jo-jo, je možno vysvětlit cokoliv. Další klad románu toho druhu je v jejich nekompromisnosti při líčení povah. Když je někdo zlý, tak to stojí za to. Úplný požitek je taková starší intrikánská dáma, zlomyslná až do morku kostí, falešná, úlisná a záludná, chechtající se svým zlým činům, které však nakonec dojdou odplaty. Potom, to se ví, se může vztekem usoptit, když vidí štěstí dvou milujících se srdcí. Čtenář si nemůže pomoci a postava té dámy se mu neustále plete s čarodějnicí z Disneyovy Sněhurky a je celý nešťasten, že si ji nedovede představit v moderním klobouku.

Je-li hrdina na počátku románu stižen nějakou tělesnou vadou nebo neduhem, není třeba, aby se útlocitné čtenářky proto trápily. Na konečných stránkách díla nastane takové divoké uzdravování, že jim z toho půjde hlava kolem. Uzdravení neujde jednooký třídní profesor sexty, zrovna tak jako úplný slepec, kterému bude promptně navráceno světlo jeho očí. Budou odstraněny i závady technické, jako třeba kamna bez ohně. Záplava štěstí nebude k udržení, protrhne hráze, strhne mosty, uchvátí osoby románu a ponese je kamsi k modrým břehům čiré blaženosti. Spisovatel se bude chytat za hlavu, co to rozpoutal, ale nebude mu to nic platné, příběh se mu úplně vymkne z rukou a dojde na slova Viktora Šklovského: dílo se zmocnilo autora. Pak už záleží jenom na tom, najde-li autor dost síly, aby se on zmocnil díla a hodil ho do kamen.

Hvězdy nad starým Vavrouchem

OSOBY
Starosta
Lidka, jeho dcera
Vavrouch
Učitel Morávek
Hlavsa

Venkovská kuchyně v neděli kolem jedenácté hodiny dopoledne. LIDKA vaří a bzučí si písničku. Pak přichází dědek VAVROUCHŮ. Mluví typickým způsobem lidí, kteří už nemají zuby, a hned zpočátku poznáte, že nemá dobré svědomí. Zaklepá pěkně…

LIDKA: Dál!

VAVROUCH *(otevře dveře, ale nevstoupí; čistí si boty)*: Pozdrav Pánbůh, Liduško, copak dobrýho vaříte?

LIDKA: Ale to víte, jako jindy. Pojďte si sednout!

VAVROUCH: Jen co si očistím boty, abych nenašlapal. Máte tu podlahu jako křídu.

LIDKA: To jen v neděli. Přes týden se to zase zašlape.

VAVROUCH *(konečně vejde do světnice)*: Je tatínek doma?

LIDKA: Je, ale musíte počkat. Je tam pan učitel a starý Hlavsa.

VAVROUCH *(rozpačitě)*: A… Liduško… nevíte, co mi chtějí?

LIDKA *(šeptem)*: Asi dostanete vynadáno.

VAVROUCH: A jej. Vynadáno. Nojo. A, nevíte proč? *(Tuší však, lišák, proč.)*

LIDKA: Protože jste včera nehlídal obecní švestky.

VAVROUCH: Tak je to vono. Já jsem si to myslil. No jo. A… von je někdo ukrad, že jo?

LIDKA: Neukrad, ale tatínek se moc zlobil. Říkal, že je to vaše povinnost, abyste tam byl, když vás obec za to platí.

VAVROUCH *(zkroušeně)*: Inu, je to pravda, ale, Liduško, vy mně přece budete věřit: jakživ jsem to neudělal, až včera, a hned je z toho nepříjemnost. Má tak někdo smůlu. Víte, jak se to říká: já kdybych upadl na zadek, tak si vyrazím obě oči. Já jsem se narodil na nějaký nešťastný planetě. A Liduško, nevíte, kdo to na mě jako… tento?

LIDKA: Nikdo. Tatínek byl včera večer v hospodě na dolním konci…

VAVROUCH: A to jó. Tak to von když šel domů, no jo, hrom do toho, vždyť včera byla sobota, to mě taky mohlo napadnout. Já myslil, že to na mě někdo píchnul, a tak von mě zatím pan starosta sám nachytal na švestkách!

LIDKA *(škádlivě)*: Právě, že vás tam nenachytal.

VAVROUCH: Právě. Tak říkáte, že je tam pan učitel a starej Hlavsa. Tak to bude jako tříčlennej senát. Kdyby na to pozval celou obecní radu, tak to by byla porota. To já znám z novin, ze soudní síně, víte? Ale já mám, Liduško, polehčující okolnosti! Celá léta jsem sloužil poctivě a dobře, pokud to ovšem bylo v mejch silách. To se ví, když mne starosta vloni poslal, abych přivedl po dobrém nebo po zlém Tondu Horáka, tak jsem ho nepřived. Takové věci po mně nemá chtít. Já jsem starej člověk a přece se nebudu s Tondou prát. Vždyť ho, Liduško, znáte; ten chlap dovede nadzvednout zadek vozu naloženého kamením, a když na mě tenkrát zařval, aby přišel starosta k němu, co jsem měl dělat? Tak to se jako nepočítá a jinak jsem sloužil dobře. Snad na to bude starosta pamatovat a pro ten včerejšek nebude tak zle.

LIDKA: Já si to taky myslím. Ostatně starý Hlavsa už se za vás přimlouval.

VAVROUCH: Copak pantáta Hlavsů, ten má zlatý srdce. A Liduško, neměl bych už jít dovnitř? Aby na mě nečekali.

LIDKA: Počkejte, já jim tam zanesu slivovici a podívám se. *(Odejde do pokoje a je rozřešeno.)*

Volá pan STAROSTA.

STAROSTA: Vavrouch ještě nepřišel?

LIDKA: Přišel, tatínku, čeká v kuchyni.

STAROSTA: Tak ať jde dál!

VAVROUCH *(zvedá se a šouravým krokem jde k pokoji; stísněným hlasem zdraví)*: Pozdrav Pánbůh.

HLAVSA *(vlídně)*: Tak tady ho máme.

STAROSTA: Sedněte si!

LIDKA: Tři nebo čtyři?

STAROSTA: Ale čtyři. Jen mu nalej taky.

VAVROUCH: Děkuji, to nemuselo bejt.

LIDKA odejde a všichni mlčí.

STAROSTA *(přísně)*: Kde jste byl včera o půl dvanácté v noci, že jsem vás nenašel v aleji?

VAVROUCH *(po krátké pomlce provinile)*: Doma.

STAROSTA: Tak! Doma! A myslíte, že je to v pořádku.

VAVROUCH mlčí.

HLAVSA *(dobrácky)*: Podívejte se, tady pan učitel říká, že o půl jedenácté jste tam ještě byl. Proč jste potom odešel? Udělalo se vám špatně, že jo?

MORÁVEK *(kantorsky)*: No tak, prosím, nenapovídat.

HLAVSA *(dobrosrdečně)*: No dobře, pane učiteli, vždyť já se jenom ptám.

VAVROUCH: Ne. Neudělalo se mi špatně.

STAROSTA: Máte nějakou jinou omluvu?

VAVROUCH *(rozpačitě)*: Mám… ale… já nevím, jak bych to řek. Já… já… jsem to udělal ve střídavým pominutí smyslů.

STAROSTA *(udiveně)*: Cože?

MORÁVEK *(trochu posměšně)*: To snad ne?

VAVROUCH: Jo. A vůbec jste to vlastně zavinil vy, pane učiteli.

MORÁVEK: Já?

STAROSTA *(s nepatrnou dávkou ironie)*: Já jsem si hned myslil, že to zavinil někdo jiný než vy.

MORÁVEK: Jak to myslíte?

VAVROUCH: No, myslím to tak, že kdybyste tam nebyl přišel, byl bych hlídal poctivě jako jindy.

STAROSTA *(trochu prudčeji)*: Tak počkejte, počkejte, to jsou nějaké divné řeči. Řekněte nám jasně, proč jste šel domů, když jste měl hlídat, a nepovídejte nesmysly.

MORÁVEK: Prosím tě, Václave, nech ho, ať nám řekne, čím jsem to zavinil. Mne to, pochopitelně, zajímá.

VAVROUCH *(nejdřív váhavě, ale čím dál tím plynuleji vypráví)*: Hlídal jsem jako jindy a asi v deset hodin večer přišel do aleje tuhle pan učitel. Seděli jsme na kládách a povídali jsme si tak o všeličems. Byla taková pěkná noc a na nebi byla hrozná fůra hvězd. No a pan učitel se o nich rozpovídal. Jako o těch hvězdách. Já už jsem o tom kolikrát četl, ale ještě mi to nikdo tak pořádně nevyložil. Tak třeba, jak jsou ty hvězdy daleko od sebe. Pan učitel povídal, že kdyby se to třeba mělo namalovat a kdybychom si vzdálenost od naší Země ke Slunci udělali jenom třicet centimetrů, musila by se nejbližší hvězda namalovat tak daleko, jako je do Prahy a zpátky.

MORÁVEK: Jenom do Prahy; 85 kilometrů daleko.

VAVROUCH: Jo, do Prahy. A zpátky.

MORÁVEK *(s kantorskou nedůtklivostí)*: Jenom do Prahy, povídám.

VAVROUCH *(nedůvěřivě)*: Zpátky ne?

MORÁVEK: Ne.

HLAVSA *(se zájmem)*: No, a co bylo dál?

VAVROUCH: Potom mi ještě pan učitel vykládal, že ta hvězda nad hájovnou se jmenuje Polárka, že je ohromně veliká a třistakrát jasnější než Slunce. Říkal, že světlo z některých hvězd k nám letí miliony roků a že Slunce, Měsíc, Země a všechny hvězdy letí s celým vesmírem a nikdo neví kam a že ta bílá čmouha na nebi, co se táhne vod Hlavsovýho gruntu přes alej a na druhý straně za olšinu, se skládá z milionů hvězd a sluncí mnohem větších, než je to naše. A ptal se, co je rok a co je lidský věk proti tomu všemu. Řekl to tak nějak, jako: proti těm strašlivejm propastem času, a taky povídal, že zeměkoule je stará tři tisíce milionů let... *(Vzrušeně.)* Na mne vám z toho všeho padla taková nějaká slavná hrůza, připadal jsem si jako mravenec v kostele, ale kdepak mravenec v kostele, ještě míň, a když potom pan učitel odešel, lehl jsem si na klády a díval jsem se do těch hvězd, až se mi hlava točila a nevěděl jsem, jestli tak blikají samy vod sebe nebo proto, že mám v očích slzy. A tak mi najednou všechno to naše lidský trápení připadalo tak malicherný a bezvýznamný a řekl jsem si, že je strašlivá pitomost hlídat v tom nekonečným vesmíru nějaký švestky. Tak jsem šel domů.

Nastala chvilka rozpačitého ticha.

STAROSTA *(zamyšleně a bez názvuku autority)*: Tak... Vavrouchu... *(pomlka)*... tak ať se to víckrát nestane.

Ani Josef Egyptský, ani pan Freud

Několik lidí mi řeklo, že tuhle historii mohu vykládat své babičce, ale nemohu jim vyhovět. Fakt je, že ji vykládala babička mně. A musil jsem ji vyslechnout hned po ránu, než ji babička zapomene, protože takové zmatené sny se dlouho v paměti neudrží.

Tak zkrátka: babičce se zdálo, že se s dědečkem rozváděla. Stála před soudem, ale nebylo to v soudní síni, nýbrž na přístavišti parníků pod Palackého mostem, tam, co je taková ta malá restaurace. Babička stála zády k Vltavě a soudce seděl na stupínku za restauračním stolkem, koukal na babičku přes nějaké zelené roští, objednával si smaženého kapra a napomínal navrhovatelku, aby říkala čistou pravdu a nic než pravdu.

„Tak vy se chcete rozvádět," povídal.

„Ano," řekla babička klidně, ale pevně, „tak jak mě slyšíte."

„A copak tak najednou? Žijete spolu už tolik let, děti vám vyrostly, a dokonce už máte vnoučata. Tak proč?"

„Hlavně proto," povídala zamyšleně babička, „že žijeme spolu už tolik let, děti nám vyrostly, a dokonce už máme vnoučata."

Soudce se na babičku zkoumavě zadíval a mechanicky brebentil:

„Slečno, pište: navrhovatelka vypovídá jako na čísle listu osm…"

Pak si uvědomil, že je tam s babičkou sám, a zeptal se:

„Máte ještě nějaké další důvody?"

„Mám," řekla babička.

„Doufám, že to nejsou žádné malichernosti."

„Jsou to malichernosti," připustila babička, „ale já vás upozorňuju, že stokrát nic by vás umořilo."

Zdálo se, že soudce o tom přemýšlí.

„Tuna písku," pokračovala babička, „je ze samých malých zrníček, ale počítejte to, jak chcete, je to bratru deset metráků. Kdyby to na vás spadlo, nebudete říkat, že jsou to samé malichernosti. Nebudete říkat vůbec nic. Ale snad by bylo dobře, kdybych konečně začala. Nechcete šnytlík?"

„Co prosím?" znepokojil se soudce.

„Šnytlík. Teda pažitku. Dává se to do míchaných vajíček. Někdy taky do tvarohu."

„Prosím vás," povídal soudce, „nemohla byste mluvit k věci?"

„Já mluvím k věci. Chtěla jsem se prostě zmínit o tom, že přísun šnytlíku mám zajištěn na sto let. Teda – konkrétně – do roku 2064."

„Probůh," zaúpěl soudce.

„Neříkejte ‚probůh', nejsme na divadle," řekla přísně babička. „A taky si nemyslete, že jsem se zbláznila. K tomu šnytlíkovému nesmyslu došlo tak, že Ondřej, teda jako můj muž, vybudoval jednomu svému známému na zahradě umělé zavlažovací zařízení. Spustíte to a na celé zahradě stejnoměrně prší, kdykoliv vás napadne. Naši hoši na tom dřeli půl roku a jenom materiál stál asi patnáct tisíc. Jenže ten zahradník nemá peníze a bude nám to splácet šnytlíkem. Za sto let to bude zaplaceno, a ještě na tom asi pět svazečků šnytlíku vyděláme."

Soudce měl dojem, že se mu to zdá, ačkoliv se to zdálo babičce.

„Nic neudělá tak, jak by to udělal rozumný člověk," pokračovala babička. „Hrobku na Olšanech koupil, když jsme se brali, dětský kočárek, až když děti odrostly. Teď zavedl na chodbě jednosměrnou dopravu."

„Já vám nerozumím," řekl soudce.

„Bodejť byste rozuměl," pravila babička. „Hádám, že z toho nebudete moudrý, ani když vám to vysvětlím. Tak podívejte se: já mám po rodičích rodinný domek. Není to velké, ale kdysi nám to stačilo, jenže pak děti vyrostly, začaly se ženit a vdávat, všechno to bydlí u nás, a tak místa je málo. Rozhodli jsme se tedy, že na ten domek přistavíme patro, a měli jsme na to ušetřené peníze. A říkám rovnou, že to byly peníze dětí, a ne jeho. Ale na takové maličkosti on nedbá. Je opojen vlastní důležitostí, považuje za svou osobní zásluhu, když se po dešti objeví duha, a žádá, aby mu děti byly vděčny i za jídlo, na které si samy vydělaly. A tak tedy považoval za své právo naložit s těmi penězi jinak a stavět nebudem. Teď dělá křídou čáry na podlaze, vyměřuje každému obytný prostor, a protože je nás moc, zavedl v chodbě jednosměrnou dopravu."

„Směrem ven nebo dovnitř?" ptal se soudce se zájmem.

„Směrem dovnitř," řekla babička.

„A jak chodíte ven?"

„Mladší skáčou okny a já holt porušuju předpisy."

Soudce už na to neříkal nic, protože mu právě přinesli roštěnku, ačkoliv si objednal smaženého kapra. Babička si v duchu říkala, že ta roštěnka nevypadá špatně, a zamyšleně se dívala na maličkou misku s nakládanými hříbky.

„Taky jsme mívali hříbky," řekla jen tak nedbale, aby si snad soudce nemyslil, že loudí. „Kupovávala jsem je od báby Kokešové. Jenže Ondřej tenkrát provedl zase nějakou velkorysou pitomost, a to se pak u nás vždycky náramně šetří. Vzal si do hlavy, že jsou ty hříbky drahé, a dostal hrozný strach, aby snad stará Kokešová nepřiměřeně nezbohatla a nekoupila si lesy kolem Karlštejna. Tak tedy přibil na vrátka ceduli, že koupí jakékoliv množství hříbků prvotřídní jakosti, zdravých, řádně očištěných, vpůli rozkrojených, za 40 halířů kilogram. To se ví, že od té doby jsme hříbek

neviděli. Teď se nám snaží dokázat, že hříbky nejsou zdravé, a vystřihuje z novin zprávy o tom, že se někdo houbami otrávil."

Soudce přestal jíst nakládané hříbky a na nábřežích se rozsvítila světla, protože už byl večer.

„Mám pokračovat?" ptala se babička.

„Nemusíte," řekl soudce. „Domnívám se, že ony případy stačily k tomu, abych chápal vaše stanovisko. Proč se nedostavil váš muž?"

„Ále," pravila babička, „šel na filmový festival nepracujících."

Za zeleným roštím se objevil číšník a ptal se soudce:

„Co budete pít?"

„Pivo," řekl soudce.

„Pivo nemáme," pravil číšník radostně, jako kdyby se chlubil.

Soudce se zasmušil, povstal a řekl babičce:

„Soud se napije. Přerušuju jednání na dvacet minut."

Pak šel k vodě, vstoupil do Vltavy a důstojně plaval k smíchovskému břehu, na němž do houstnoucí tmy zářil neonový nápis „Staropramen". Babička si sedla na dřevěný schůdek u restaurace, dívala se na řeku a čekala.

Optimista bez záručního listu

Klidný optimismus je přirozený stav člověka a pomáhá mu v práci. Pesimisté také pracují, ale nemohu pochopit proč. Nedovedu si představit, že někdo sází strom a je přesvědčen, že se neujme a uschne. Jaký by potom měla práce smysl? Ale na tuto otázku pesimista neodpovídá. Ať se děje, co chce, on v nic nedoufá, je připraven na špatné zprávy, prorokuje nezdary a není jimi překvapen, protože nic jiného neočekával.

Je to prostě člověk, který je vážně znepokojen tím, že je zdráv, a vidí v tom nějaký úskok přírody, která jej chce sklátit do hrobu najednou a bez výstrahy.

S takovými lidmi je těžká práce a téměř všechno, co na světě stojí za řeč, udělali optimisté, kteří věřili, že stromy pokvetou a ponesou ovoce, když ne jim, tedy jejich dětem. Nedbali na ponuré řeči pesimistů, a proto se jim povedly a ještě povedou neuvěřitelné věci.

Ale já bych chtěl mluvit o typu člověka, který k nim vlastně nepatří a kterého jsem nazval optimistou bez záruky. Takový člověk je pln elánu, naděje a dobré mysli tak dlouho, dokud nenarazí na první překážku. Je teoreticky ochoten vykonat jakýkoliv hrdinský čin za předpokladu, že nebude pršet.

Nemám rád pesimisty. Ale mám je radši než takového slabocha opatřeného optimistickým nátěrem. Pesimista reaguje na déšť tím, že prorokuje ještě daleko horší věci, ale jde dál. Proč, to nevím, a přiznal jsem se k tomu už na začátku, ale jde. Falšovaný optimista si sedne a běduje.

Běží-li o výlet, čert to vem, ale v práci je to k vzteku tím spíš, že opravdový chlap má překážky rád. Zeptejte se třeba starého lovce

a uvidíte, že si nejvíc cení úlovku dosaženého za okolností, kdy se proti němu všechno spiklo. Zeptejte se technika, lékaře, vědce, umělce, sportovce, koho chcete, a zjistíte, že jsou pyšni zrovna na onen úspěch, který jim znovu a znovu unikal a který je stál nejvíc námahy.

Potíže stupňují zajímavost práce a kouzlo sportu je v tom, že si překážky dokonce vymýšlí. A to není nic pro muže, o němž dnes mluvím. Optimista nastupuje do ringu a věří, že zvítězí. Pesimista prorokuje svou porážku, ale zarputile bojuje. Slaboch s nátěrem optimisty nastupuje veselý a vydává pokyny, jak má být naloženo se stříbrným pohárem, který vyhraje. Ale po první ráně zmalomyslní a žaluje na svého soupeře: „Prosím, on mě praštil!“

Potíže a nezdary, přes něž vede namáhavá cesta k cíli, propůjčují cenu a slávu snítce vavřínu ve vlasech vítěze. Bez nich by to byl bobkový list k přípravě svíčkové na smetaně.

Muž, který myslil v obrázcích

„Pamatujte si," řekl pan vrchní komisař Dubina adjunktovi Ježkovi, „pamatujte si, že jak se někdo jmenuje Oskar, tak je to lump." Adjunkt Ježek se tomu nedivil. Nedivil se už vůbec ničemu, co pan vrchní komisař říkal. Mezi myšlením obyčejného člověka a myšlením pana Dubiny byl asi takový rozdíl, jako mezi písmem, na které jsme zvyklí, a obrázkovým písmem egyptským. Každý pojem mu byl heslem, pod kterým byl v jeho myšlenkové kartotéce zařazen list a na tom listu byl namalován obrázek. Mozek pana Dubiny byl naplněn spoustou sdružených představ, které uváděly v úžas celé okolí.

Pronesl-li někdo v přítomnosti pana vrchního komisaře slovo anarchista, dodal pan Dubina: „Hubený." To, prosím, byl v myšlenkovém archivu pod příslušným heslem obrázek hubeného chlapa a adjunkt Ježek si velmi služebně uškodil, když se pokoušel vyložit, že není žádného rozumného důvodu pro to, aby anarchista musil být hubený. Bylo to beznadějné. Ještě beznadějnější by bylo, kdyby se někdo pokusil zjistit, jak se pan Dubina k té představě dostal. Bůh suď, jestli někdy ve svém životě hubeného anarchistu viděl, nebo o něm četl, nebo někoho hubeného za anarchistu považoval, to byl, prosím, takový obrázek a na tom se nedalo nic měnit. Jinou představou toho znamenitého muže bylo, že všichni vládní radové jsou stále na dovolené. Ustavičně. Byl o tom hluboce přesvědčen. Zdálo by se, že jakékoliv setkání s vládním radou ve službě musilo by tuto víru zviklat a připravit jejímu vyznavači takový duševní otřes, jako by byl potkal strašidlo. Ale to se opravdu jen zdálo. Ve skutečnosti byly pojmové obrázky pana vrchního komisaře

v jeho hlavě bezpečny proti jakémukoliv zásahu zvenčí a v jejich neměnitelnosti bylo něco velebného. A byly tak všestranné! Jakákoliv potíž, ať zdravotní, finanční, národohospodářská nebo vojensko-strategická, dala se jimi řešit. Pan Dubina chodil po tom Božím světě a s bezmeznou trpělivostí vykládal své obrázky každému, kdo měl chuť naslouchat. Nenápadný, skromný, celý jakoby zmačkaný, tichými slovy bořil státní systémy, sepsul všechny odpovědné činitele, kteří namáhavě zápasili s problémy tak lehce řešitelnými, ohromil posluchače jednoduchým rozluštěním, nadzvedl klobouček a odcházel s pocitem, že si velmi škodí tím, že kdekomu vykládá věci, které by si měl nechat pro sebe. To také byla pravda, velmi si tím škodil, protože lidé ho začali považovat za šibala a vtipálka, ačkoliv nikdy v životě nežertoval. Považovali jeho obrázky za jakési anekdoty, a dokonce se jim smáli.

Jediný, kdo se jim nesmál, byl adjunkt Ježek. Toho ty ustálené samoznaky pojmů spíše rozčilovaly a jednou ho dokonce poněkud poplašily. To se tenkrát z malého příručního skladiště v prvém patře úřadu začalo ztrácet uhlí. Hlásil to panu přednostovi starý sluha a tvrdil, že to pozoruje už delší dobu. Vyslovil jakési podezření proti posluhovačce, posluhovačka podezřívala vrátného a vrátný toho starého sluhu. Pan přednosta podezříval všechny tři, páni přednostové už takoví bývají. V kancelářích se o tom mluvilo a nikdo neposlouchal pana Dubinu, který vykládal, že podporování nezaměstnaných je nesmysl, který stojí hříšné peníze, a že on, kdyby o tom rozhodoval, zbavil by se nezaměstnaných tím způsobem, že by je všechny poslal do sousedního státu jako vyzvědače. Zjistiv naprostý nezájem, odebral se starý pán uraženě ke svému stolu, podíval se přes okraj brýlí na adjunkta a ptal se, ukázav hlavou na skupinu polohlasně debatujících kolegů: „Co to tam pořád mají?“ Ježek neochotně vykládal o tom zloději uhlí. Zloděj uhlí,

myslil si opovržlivě pan Dubina, je jim důležitější nežli názory starého, zkušeného člověka. Zavrtěl hlavou a hrabal se v nějakém spise. „Zloděj uhlí, zloděj uhlí, zloděj uhlí," říkal si, jako by hledal ve slovníku. Pak najednou prohlásil: „Jo, jo, kostkované šaty." Ježek zvedl tázavý pohled od práce. „Ano, ano, mladý muži," řekl pan Dubina, „kostkované šaty."

Oskarové jsou lumpi, anarchista je hubený, zloději uhlí mají kostkované šaty, myslil si adjunkt rezignovaně. Tebe by tak měli někam poslat jako vyzvědače, aby už byl pokoj. Potom se začal Ježek usmívat. To si v duchu představoval pana Dubinu jako vyzvědače a blázinec, který by vznikl v hlavním štábu, v důsledku popletených depeší tohoto agenta. Zatím i ostatní zasedli ke svým stolům a život úřadu se pohyboval ve vyjetých kolejích jako sta dnů předtím a jako sta dnů potom. Asi za čtyři dny to prasklo a zloděj uhlí byl odhalen. Celý úřad strnul. Není nutno říkat, že to nebyla ani posluhovačka, ani starý sluha, a dokonce ne vrátný, protože ty bychom samozřejmě jmenovali. Z toho, že se pokusíme celou věc ututlat, usoudí vtipný čtenář, že to nebyl také nikdo z koncipistské nebo adjunktské chamradě. Bylo by to prostě trapné a budiž nám prominuto, že nebudeme jmenovat. Je totiž bezvýznamné, kdo tím zlodějem byl, a důležité je jenom to, co způsobilo, že adjunkt Ježek zaváhal, nemá-li přece jenom brát průpovídky pana vrchního komisaře vážně. Když mu byla důvěrně sdělena novina, kdo byl při zcizování uhlí přistižen, cítil se zprvu příjemně pobaven, vrtěl hlavou a říkal si pro sebe: „To je neuvěřitelné." Pak se zeptal starého sluhy: „A jak to, prosím vás, nosil?" „V aktovkách," řekl pan Souček, „v každé ruce jednu, a to se ještě v pět hodin vrátil a nabral si znovu." „To je neuvěřitelné," říkal si vesele adjunkt Ježek, ale najednou mu úsměv strnul na rtech. Chvíli se díval tupě před sebe a pak se kradmo podíval na pana vrchního komisaře

Dubinu. „To je neuvěřitelné," řekl pak do třetice, ale tentokrát to znělo docela jinak; veselý přízvuk zmizel a byl vystřídán záchvěvem lehkého zděšení. Pan Dubina pokojně seděl a psal a tvářil se jako kdykoliv jindy. Ježek polknul naprázdno a jako hypnotizován vstal a šel. Vyšel na chodbu, míjel řadu dveří, před jedněmi zavál, ale nakonec přece vešel. S pozdravem šel ke stolu koncipisty Malého a předstíral jakousi úřední záležitost. Během hovoru se nenápadně podíval směrem ke stolu, u kterého seděl smutný hrdina celé té uhelné aféry, a kolena se mu zachvěla. Bylo to úplně absurdní, ale ten pán měl opravdu kostkované šaty.

Toho dne erár na adjunktovi Ježkovi prodělal. Služební doba byla vyplněna zmatenými úvahami o duševních schopnostech pana vrchního komisaře Dubiny. Vždyť to, pro Krista Pána, není možné, říkal si Ježek. Jak to mohl vědět, že má kostkované šaty. To by ho byl musil vidět a přece by nenechal podezřívat nevinné lidi, kdyby byl věděl, kdo to dělá. Za chvíli se přistihl, že přemýšlí o tom, jestli muž sestřenice Olgy je lump. A není, samozřejmě že není, to, že se jmenuje Oskar, přece nic neznamená. Adjunkt Ježek se začínal zlobit sám na sebe. V noci se mu zdálo, že ho nějaký Oskar trápí hladem, protože on, Ježek, má jít do sousedního státu jako anarchista, a musí tudíž zhubnout. Přitom měl ten Oskar kostkované šaty, takže nejen byl lump, ale docela určitě také kradl uhlí. Příštího dne se Ježek rozhodl, že se pana vrchního komisaře přímo zeptá, jak to mohl vědět, že zloděj uhlí má kostkované šaty. Bylo mu to vysvětleno. A protože pan Dubina právě zvedl hlavu od češtiny nějakého zde úředního spisu, řekl to těmito slovy: „Bylo mi to známo, protože jsem pachatele jako takového přistihl při činu na místě samém už minulého týdne. Nic mi do toho není, ale myslil jsem si, že je těch šatů na takovou práci škoda."

Tak ho přece jenom viděl, pomyslil si Ježek. Bylo mu jaksi lehčeji a nerozzlobil ho ani ten typicky dubinovský závěr, že totiž při pohledu na pachatele se morálka pana vrchního komisaře nijak nebouřila, ale těch šatů byla na takovou práci škoda.

Rodinná tradice

OSOBY
Klára
Emilie
Dědeček

V obývacím pokoji patricijského domu sedí sestřenice KLÁRA a EMILIE, obě asi padesátileté, u svačiny.

KLÁRA: Nechceš ještě bábovku? Vezmi si ještě bábovku.

EMILIE: Já si vezmu, ale povídej dál, mne to hrozně zajímá.

KLÁRA: No, a tak si představ: víš, co mně řekla? Že prý je jí jednadvacet let, a vzhledem k tomu, že si sama vydělává, že prý si může o své budoucnosti rozhodovat sama. Tak, jak mě slyšíš. Tak si to představ! Já myslila, že mě raní mrtvice.

EMILIE: To ti nevěřím, to je hrozné. Kdybychom si to tak my byly v jejím věku dovolily! Joj! To by to bylo vypadalo! Tenkrát ještě nebyla úcta k rodičům prázdným pojmem, jako je dnes. Tenkrát se ještě poslouchalo! A na slovo! No, vždyť to víš sama. Taky jsi měla tu svou studentskou lásku, no, a vidíš, rodiče ti řekli: vezmeš si vrchního radu Kohouta a… ty jsi poslechla.

KLÁRA: No, a víš, Emilko, že mi to ani říkat nemusili? Já sama jsem to viděla a uznávala, že z té známosti s Jiřím nic ne-

kouká. První láska je krásná věc, ale člověk přece musí mít rozum.

EMILIE: To je svatá pravda. Lásky se ještě nikdo nenajedl. Já si ještě vezmu bábovku…

KLÁRA: Na Jiřího bych byla musila ještě dva roky čekat a… a co potom: Studoval archeologii, víš, to jsou takové ty staré popelnice a nějaké pazourky a co já vím, co všecko. No, něco tak nepraktického jsi v životě neviděla. Tak to jsem o tom sama přemýšlela a říkala jsem si, pro Krista Pána, co takovéhle povolání může vynášet? A Kohout? To se ví, nebyl tím, čemu mladá děvčata říkají ideál, ale byl vrchním radou, měl veliký příjem a nehledal ustavičně nějaká prehistorická sídliště, protože měl krásný dům na Vinohradech.

EMILIE: To se rozumí. Na takové životní rozhodnutí se musí jít s rozvahou a ne tak hr hr jako Zuzanka. Ale poslechni, já myslím, že ona si dá nakonec říct.

KLÁRA *(beznadějně)*: Já nevím. Kdybys, holka zlatá, věděla, co jsem se do ní namluvila! Vždyť je to strašné! Jakživ něco takového v naší rodině nebylo. Když si tak pomyslím, co by tomu říkala maminka! Nebo dědeček!

EMILIE: No vidíš, to vždycky říkám svým dětem. Co by tomu dnes všemu říkal… *(Tišeji.)* A řeknu ti, že už jsem měla kolikrát chuť se ho na to zeptat. Jo. Opravdu.

KLÁRA *(zmateně)*: Zeptat? Koho? Dědečka?

EMILIE: Ano. Dědečka.

KLÁRA: Ale, Emilko, já ti nerozumím. Přece dědeček…

EMILIE: Já vím. Dej mu Pán Bůh lehké odpočinutí. Ale přece jistě víš, *(tajemně)* že jsou způsoby, jimiž je možno přivolat duchy našich drahých zesnulých ze záhrobí. No tak.

KLÁRA *(nedůvěřivě)*: Ale to se jen tak říká.

EMILIE: Tak ty tomu nevěříš. Mám tě přesvědčit? No, řekni: mám tě přesvědčit?

KLÁRA: … já… já nevím…

EMILIE: Tak počkej. Zatemníme… *(stahuje roletu)*… ták… ještě tohle okno… ták… no… a počkej, kde jsi, abych něco neporazila… no tak. A teď… ukaž, kde máš ruce, roztáhni prsty a polož ruce takhle na stůl, mlč a intenzivně mysli na dědečka.

KLÁRA *(rozechvěna, chce protestovat)*: … já… *(rezignovaně)* … myslím na dědečka.

Ticho.

EMILIE *(šeptem)*: Cítíš, jak tady voní hřbitovní hlína?

KLÁRA *(rozechvěna)*: Ano. A šňupavý tabák a ještě něco. Co to bylo, vždycky když nám dával pusu… jo: pomáda na vousy.

Co se to ozvalo? Obě ŽENY lehce vykřiknou.

KLÁRA *(šeptem)*: Jé! Už je tady!

EMILIE *(ustrašeně a šeptem)*: Tak se ho něco zeptej!

KLÁRA: Já...? Tak dobře! *(Trochu statečněji.)* Tak co tomu říkáš, dědečku?

DĚDEČEK: Co tomu říkám? Říkám, že jste banda mizerná. Na pomník mi napíšete SPI SLADCE a pak mně nedáte pokoje. Chcete, abych se obracel v hrobě, protože Vládíček propadl z latiny nebo proto, že Marcela cestou od svatého přijímání sekla nějakého kluka tou dlouhou svíčkou přes hlavu. Koukejte, děvčata: musíte si uvědomit, že tohle jsou, ze stanoviska věčnosti, samé malichernosti.

KLÁRA *(rozechvěně)*: Ale tentokrát to není malichernost, dědečku.

DĚDEČEK *(rezolutně)*: Je. Když se chce Zuzanka provdat, tak ať se provdá, to je její věc.

KLÁRA *(poněkud vzdorovitě)*: Ne tak docela. Když to dítě nemá rozum, musím ho mít já, jako její matka. Nedovolím, aby se provdala za člověka nízkého společenského postavení, a divím se, že zůstáváš klidným, když se tvá pravnučka chce provdat za kominíka.

DĚDEČEK *(odměřeně)*: U chlapíka, který se pohybuje po střechách, není dobře možno mluvit o nízkém postavení. Ostatně

vždycky jsem se kominíkům obdivoval. Mají mnohem širší rozhled než většina lidí a jsou rozhodně odvážnější než třeba tvůj bratr Bohumír, který se bál vylézt na dvoumetrový žebřík. Má ho Zuzanka ráda?

KLÁRA: Bohumíra?

DĚDEČEK: Ne, toho kominíka.

KLÁRA: To je těžko říci. V dnešních děvčatech se člověk nevyzná. To víš, krátké sukně, namalovanou pusu, vážného slova to nepromluví, tak si kolikrát myslím, co by tomu říkala teta Julie.

EMILIE: Bože, ona byla vždycky taková přísná.

DĚDEČEK *(podrážděně)*: Ta baba byla přísná na všechny, jenom ne na sebe.

KLÁRA *(pobouřeně)*: To není pravda. A nikdy mne nenapadlo, že bys mohl takto mluvit. Vždycky jsem se tě dovolávala jako ochránce rodinné tradice.

DĚDEČEK: Nevím, proč bych měl něco takového ochraňovat. Jediné, co se v naší rodině tradičně opakovalo, bylo rozhárané manželství v řadě několika generací a já nemám nejmenší námitky, chce-li Zuzanka tuto tradici porušit.

EMILIE: Teta Julie byla v manželství spokojena.

DĚDEČEK: O jejím muži by se to říci nedalo.

KLÁRA: Ten si Julii ani nezasloužil.

DĚDEČEK: Ne. Ten si zasloužil mnohem lepší ženu.

KLÁRA *(vzdorovitě)*: Teta Julie byla vzorem mravní, přísné a zbožné ženy.

DĚDEČEK: Po svých padesáti letech. O dvacet let dříve byla méně zbožná, méně přísná a dokonale nemravná.

KLÁRA *(pobouřeně)*: Dědečku!

EMILIE: To je hrozné.

DĚDEČEK: Já vím, o mrtvých jen dobré, ale já jsem také mrtev a mohu si tedy dovolit říkat pravdu. Julie měla už v devatenácti letech poměr se svým zaměstnavatelem a nakonec vyštvala z domu jeho zákonitou ženu se dvěma malými dětmi. Potom mu rozházela majetek a ujela s nějakým tenoristou. S ním žila asi dva roky a pak začala dávat přednost oficírům. Když se po letech konečně provdala, darovala svému muži dítě už pět měsíců po svatbě, namluvila mu, že je to zázrak, a přinutila toho chudáka, že ještě vyklopil tisíc zlatých na postavení nějaké kaple na poděkování. Potom už byla Julie mravná, přísná a zbožná tak, jak jste ji znaly vy mladší… *(Rozpačitá pomlka, potom pokračuje zamyšleně a něžně.)* Tak Zuzanka se nám chce provdat.

KLÁRA *(s povzdechem)*: Řekla mi to dnes odpoledne. Přiběhla domů celá zrůžovělá a povídala, že si toho kominíka vezme pro štěstí.

DĚDEČEK: Rozhodně je to lepší zásada než si brát někoho pro peníze.

KLÁRA *(trochu podezřívavě)*: Jak to myslíš, dědečku?

Už je pozdě. DĚDEČEK je pryč, nejasný šum provázel zmizení starého pána.

EMILIE *(trochu zklamaně)*: Tak. A je pryč.

KLÁRA: Ale – ale co bude se Zuzankou?

EMILIE *(trpce)*: Prosím tě! To víš, teď – když má dědečkovo požehnání!

Ve znamení bílé myši

Pan Dalibor Šebela si matně uvědomoval trapnost a nesmyslnost situace, do níž se bůhvíjak dostal, a toužil, aby už to skončilo. Měl nepříjemný pocit, že jeho osobní svoboda je nedovoleným způsobem omezována, a hodlal proti tomu co nejdůrazněji procestovat. Provestovat. Hergot, protestovat.

Jako svobodný občan tohoto státu měl právo volit si takový druh zábavy, jaký mu vyhovoval. Jestliže se rozhodl strávit část svého volného času na pouťové houpačce, byla to jeho věc a nikdo neměl právo mu v tom bránit. Naproti tomu nikdo nebyl oprávněn nutit ho, aby se houpal, když se houpat nechtěl. A on nechtěl. Měl už toho houpání až po krk a zoufale toužil po pevné zemi. Ale nikdo na to nedbal. S protivnou pravidelností houpačka stoupala a klesala a pan Šebela si nemohl vzpomenout, kdy to začalo, a neměl nejmenšího tušení, kdy to skončí.

Daleko víc jej však znepokojoval podivný fakt, že v houpačce neseděl ani nestál, nýbrž ležel bezmocně na její podlaze, neschopen pohybu. Zdálo se, že původcem všech těchto nepříjemností je nebezpečně vypadající chlapík, který seděl panu Šebelovi na žaludku a líně kouřil odporně páchnoucí dýmku.

Potom se pan Dalibor Šebela probudil a tiše zasténal. Houpačka zmizela, nesympatický muž v komediantském tričku se propadl do říše nepříjemných snů, ale celkem se nic nezlepšilo. Pan Šebela konstatoval, že je mu špatně, a jen pomalu se jasnící činností omámeného mozku dospěl k celkem správnému závěru, že je mu špatně z šestadvaceti důvodů, totiž z první až šestadvacáté číšky koňaku, kterou dnes v noci oslavil konec starého a začátek nového roku.

Pan Šebela pronesl několik pochmurných poznámek, v nichž sám sobě upřel příslušnost k živočišnému druhu zvanému homo sapiens, proklel své kamarády a zcela nešetrným způsobem se dotkl památky svatého Silvestra. Potom opatrně vstal, a připomínaje člověka stiženého obrnou, přistoupil k oknu svého mládeneckého pokoje.

Venku se v slunečním světle jiskřil čerstvě napadlý sníh a pan Šebela přivřel před jeho jasem oči. Položil čelo na příjemně chladící okenní tabuli, ale vzápětí bolestně zaskučel, a jat náhlým podezřením, odebral se do koupelny k zrcadlu. Zjistil, že má na čele pořádnou bouli, a na zlomek vteřiny podlehl domněnce, že mu to udělal onen chlapík od houpaček. Potom jej však zcela správně poslal zpět do říše přeludů a z drobných zrníček škváry zarytých do kůže usoudil, že v noci padal nejen sníh, ale také on. Pak si rozvážně vyčistil zuby zdvojenou dávkou zubní pasty, čímž se alespoň částečně zbavil dojmu, že pozřel k večeři obsah kavárenského popelníčku. Zrovna si pouštěl na hlavu proud studené vody, když zazvonil telefon.

Muž na druhém konci telefonní linky byl protivně veselý a bujarý. Hulákal něco o tom, jak je venku krásně, navrhoval procházku a smlouval schůzku u oběda v jakési malostranské jídelně.

„Budou mít ovar!“ oznamoval nadšeně.

Pan Šebela tiše zaúpěl. Jestliže vůbec něco mohlo zhoršit jeho nepříjemné pocity v krajině žaludeční, byla to představa tučného ovaru. Odmítl. Stroze odmítl. Taktním způsobem naznačil příteli svůj zdravotní stav a vyslovil podezření, že běží o žloutenku. Jeho přítel přijal tuto domněnku s nedůvěrou, což lze vysvětlit tím, že neviděl chorobně žlutou tvář pana Šebely. Ostatně, co mohou lidé, kteří šli na Silvestra o půlnoci spát, vědět o ubožácích stižených žloutenkou? Pan Šebela odmítl dobře míněné rady a cítil, že jediný oběd, který by mohl pozřít, by záležel v tom, že by šel ven a jedl sníh.

Těsně před jedenáctou hodinou sestupoval po točitém schodišti starého domu a opatrně se přidržoval zábradlí. Jeho sklíčenou duši naplňovala nesmyslná obava, že schodiště se může z čista jasna proměnit v tobogan, na jehož konci číhá muž v komediantském tričku. Matně si vzpomínal, že mu tento přízrak v uplynulé noci vykládal něco o dějinách abstinentního hnutí.

U paty schodiště potkal pan Šebela slečnu Jonášovou. Měla krátký kožíšek, tvář zrůžovělou mrazem a v rukavicích hnětla sněhovou kouli. Přátelsky se na pana Šebelu usmála a popřála mu šťastný a veselý nový rok.

To pana Šebelu dorazilo. Nebyl ani šťastný, ani veselý a teď se k tomu ke všemu octl v hrozných rozpacích. Byl do slečny Jonášové tajně zamilován a velmi mu záleželo na tom, co si o něm pomyslí. Toto nenadálé setkání považoval za důkaz, že vesmír je řízen naprosto neodpovědně. Kolikrát kráčel tímto schodištěm svěží, čerstvě oholen a naplněn přebytkem energie, a slečnu Jonášovou nepotkal. A dnes, kdy má šestadvacet důvodů pro to, aby lidem, na jejichž mínění mu záleží, nechodil na oči, zdraví ho to překrásné děvče dřív než on ji a kamarádsky mu přeje šťastný a veselý nový rok.

Pan Šebela měl intenzivní dojem, že si počíná jako hulvát. Věděl velmi dobře, že by měl rychle smeknout, usmát se a vyslovit novoroční gratulaci, a to takovým tónem, aby bylo patrno, že mezi těmi, jimž přeje štěstí a zdar, je slečna Jonášová na prvním místě. Ale nesmekl a mumlal své přání jako umírající babička, která odkazuje vnoučátkům svůj propadlý los rakousko-uherské loterie. Nesmekl proto, že se nemínil před slečnou Jonášovou chlubit tou nepěknou boulí na čele.

Slečna Jonášová mu podala ruku, zadívala se pátravě do jeho popelavého obličeje a její úsměv pohasl.

„Jste nemocen?“ ptala se.

„Ano. Ne. Totiž ano,“ pravil pan Šebela.

„Rozumím,“ řekla slečna Jonášová a kupodivu opravdu rozuměla. „Dnes se mi nelíbíte,“ podotkla a vyběhla do schodů. Třebaže se z této věty dalo usuzovat, že jindy se jí pan Šebela líbí, její nešťastný ctitel to nepochopil a vyšel do jiskřivého zimního dne v náladě pokud možno ještě sklíčenější než dříve.

Vrazil ruce hluboko do kapes zimníku a vydal se na cestu směrem k parku. Prudce vdechoval chladný vzduch v naději, že tupý tlak v hlavě a nervózní chvění žaludku poleví. Když uplynulo několik minut, aniž se toužený výsledek dostavil, usoudil, že mu není pomoci, a počal si znovu v duchu spílat. S nechutí vzpomínal na průběh probdělé noci a pokoušel se o jakousi bilanci, z níž by bylo patrno, jestli to aspoň stálo za to.

Byl nucen konstatovat, že ne.

Z počátku se to ovšem vyvíjelo slibně. V družné přátelské společnosti a po dobré večeři bylo příjemno posedět. Ještě po půlnoci, když byly proneseny přípitky, to bylo docela hezké. Potom se líbali, protože tam byla jedna vtipná a velmi hezká žena. Musil rozdat i přijmout mnoho hubiček, o něž nestál, než došlo na ni. Pak někdo objednal tu první rundu koňaků a ostatní se nechtěli dát zahanbit.

O dvě hodiny později už na tom nebylo vůbec nic hezkého. Klásek, nejnadanější a nejvtipnější chlap, kterého Šebela znal, slabomyslně blábolil a ta hezká žena už vůbec nebyla půvabná. Pan Šebela těžce vzdychl, prošel parkem a opatrně se vyhnul klouzačce, na níž houf povykujících dětí předváděl zázraky rovnováhy. Potkával svěží, veselé a vyspané lidi a bylo mu těžko. Stanul u zábradlí na pokraji svahu, a potlačuje lehkou závrať, zadíval se na Prahu jiskřící sněhem v slunném prvním dnu nového roku.

V tu chvíli mu vyvstal na čele studený pot a musil rychle usednout na lavičku pokrytou sněhem. Věděl, že mu zvlhnou šaty, ale bylo mu to jedno. Cítil touhu zemřít, ale ne dříve, než rozluští nepochopitelnou záhadu, proč lidé do sebe lijí alkohol v naprosto nesmyslné domněnce, že jim pak bude veselo.

Rozhovor pod sochou

V parku byla neproniknutelná tma. Do ticha šplouchal odněkud vodotrysk, který si stříkal, jak chtěl, protože ho stejně vidět nebylo. Cestičky se poznaly jenom podle toho, že jejich písek skřípal pod nohama. Básník šel pomalu jako slepec s rukama tápavě nataženýma před sebe. Plynul tmou, jako by byla hustá, odhadoval vzdálenost, kterou ušel, a po paměti zamířil k lavičce. Ze tmy zasvítil konec cigarety a zase potemněl. Někdo už na lavičce seděl a kouřil. Básník chtěl říci: „Ó králi tohoto ostrova, vládče tohoto břehu, strážče vodotrysku, přijmi poutníka unaveného ulicemi města, které se skrylo do ochranné tmy, přijmi pocestného, který už mnohokrát zakopl o obrubník, narazil na stojan osleplé svítilny nebo chtěl projít zdí z kamenných kvádrů. Jsem unaven a mám bouli na čele. Je příjemné popřít existenci kamenné zdi, když se mi zachce, ale není příjemné narazit na ni hlavou. Jsem potlučen o skály břehu, neboť všechno toto jest břeh, jak pravila moudrá kachna na rybníčku uprostřed parku. Pane na této lavičce, dopřej mi odpočinku."

Místo toho řekl básník unaveně: „S dovolením," a sedl si vedle neznámého.

„Jen si sedněte, vašnosti," ozval se ze tmy srdečný hlas. Básník si v duchu představoval, jak asi vypadá jeho soused. Starší, brunátný, s vějířky vrásek kolem dobráckých očí a rozhodně má kníry.

„To je tma," ozval se hlas znovu. „Není vidět na špičku nosu a každou chvíli mi někdo šlápne do záhonu. Včera dokonce šel jeden pán rovnou do rybníčka a já jsem ho pak musil tahat ven. Já jsem tady totiž hlídačem," dodal na vysvětlenou.

„Krásné povolání," řekl básník. Bodrý muž chvíli mlčel a pak řekl:

„Já nevím, vašnosti, čím jste, ale já bych si to s vámi v tu ránu vyměnil. Takovejhle park je krásná věc, ale lidi by do toho pouštět neměli. A lehká služba to není. Ve dne to ještě ujde. To je tady plno dětskejch kočárků a maminky si vykládají o těch svejch capartech. Já to poslouchám už třicet let a znám všecky dětský nemoci, vím, kolik má nemluvně v kterým měsíci vážit, kdy má sedět a kdy mu rostou zuby. Tam za rybníčkem zase sedávají penzisti. To jsou taky dobrý návštěvníci. V odpoledne už je to horší, to přijdou ty větší haranti a to je tady Boží dopuštění. Honějí se jako divý a myslejí si, že jsou někde v pralese. Nejhorší je to po prázdninách, to mně chtějí kluci lízt na stromy. Jinak si takovej městskej kluk na něco takovýho ani nevzpomene, ale jak přijde z těch vakací, tak je jako Tarzán. Večer a v noci je to nejhorší. Co já už jsem za ty leta viděl, to by nikdo nevěřil. Znám všechny druhy milenců od těch, co jenom mlčí a tisknou si ruce, až po ty, co si navzájem lejou všelijaký žíraviny do vobličeje. Znám takový ty osamělý mládence, co koukají před sebe jako bez ducha a tak kolem půlnoci se střílejí z revolveru. Vy si třeba řeknete, že mluvím o těch sebevrazích, jako by jich bylo bůhví kolik, ale já vám řeknu, že je jich dost. Já jich pamatuju aspoň deset. Potom jsou ještě ty páni, co v hostinci krapet přeberou. To je holt malér, že přes tenhleten park je to na náměstí blíž nežli kolem reálky. Kolegové v ostatních sadech tohle nemají, ale já musím skoro každou noc někomu pomáhat domů a říkat: to se ví, pane, to je nesvědomitost od toho hostinskýho, že už vám nechtěl nalejt, když máte takovou žízeň. Já už jsem za ty leta poznal tolik lidí, že jak se na někoho kouknu, už vím, kam ho mám zařadit. Už vím, jestli je to neškodnej druh parkovýho návštěvníka nebo jestli si na něj musím dát bacha."

„A co takhle básníci?“ zeptal se poeta.

„Jo, vidíte, ty já obyčejně nemůžu dobře rozeznat od sebevrahů. Jeden sem chodil asi před sedmi lety a já jsem si říkal, poslechni, holečku, ty jsi ňákej divnej. Ty se mi tady chceš bouchnout. Potom jsem zjistil, že je to básník. Psal do zdejších novin moc hezký básničky. Tak jsem si říkal, vidíš, starej troubo, žádnej sebevrah, básník je to. A vidíte, asi za půl roku se zastřelil pod tou sochou, jak hází tím talířem na konci aleje. Ale jinak já mám básníky rád, voni nikomu neubližujou, a když něco napíšou, tak to zase zahodějí. Jenom popovídání s nima žádný není. Voni mají zlatý nebe a černý hvězdy, měsíční světlo nabírají do dlaní, duhu si vplétají do vlasů a rozmlouvají tady s těma sochama. Jeden takovej starší mi pořád říkal Cerberas, no a prosím, jmenuju se Válek. Voni zkrátka mluvějí někdy docela rozumně, ale někdy je s nima kříž.“

Básníkovi se zachtělo dobrého muže pozlobit:

„Vy nám nemůžete rozumět,“ řekl. „Vy nás nemůžete sledovat do našich vysněných světů, nemůžete pochopit sílu naší imaginace. Svět v našich snech je skutečnější nežli všechno, co vidíte kolem.“

„Nevidím nic,“ řekl hlídač s překvapující věcností.

„Ve svých představách jsem všemohoucí,“ pokračoval básník. „Mohu probudit kamennou sochu, pod kterou sedíme. Mramorová Afrodíté procitne pod mými horoucími polibky a sestoupí z podstavce do mé náruče. Bude mi povídat o řeckých bozích, o velebném Olympu, o spanilé Helladě. A až počne nebe na východě blednout a obrysy starých platanů se na něm objeví, vstoupí zase na podstavec a pošle mi poslední polibek. Ráno bude stát krásná, kamenná, zvlhlá rosou v řadě ostatních soch a pod ní po cestičce půjdou děti do školy. A mohu přijít, až nadejde noc, a znovu ji probudit vášnivými polibky k hodům lásky.“

Básník umlkl a tiše se ve tmě usmíval. Starý hlídač mlčel a snad se také usmíval. Potom se pomalu zvedl a řekl:

„No, já to musím obejít. Když člověk sedí, tak je chladno a mimo to nechci bejt při tom, až tu sochu, co pod ní sedíme, probudíte vášnivými polibky k hodům lásky. Von je to totiž generál Radecký. Ta nahatá ženská, co o ní mluvíte, je na opačném konci aleje.“

Kus ledu

Kryštof si pomalými a rozvážnými pohyby připravoval šálek čaje. Pepička seděla na gauči s nohama skrčenýma pod sebe a mezi jednotlivými výbuchy pláče zahrnovala Kryštofa přívalem výčitek.

„Jenom mi ničíš zdraví. Až ti umřu, tak toho budeš litovat. Takovou už nenajdeš, takovou hloupou, aby se starala jenom o tebe a na sebe nedbala. Jaký já mám život? Všichni to uznávají, jenom ty ne. Dřív si býval pozorný a vůbec a teď by ses pořád jen hádal, všechno víš líp než já a neuznáš, že mám pravdu. Húú, húúú."

„No, tak už neplač," řekl shovívavě Kryštof, „myslím, že jsem se mýlil a že to asi bude tak, jak říkáš."

„No tak vidíš a to si myslíš, že teď mě tím usmíříš. Jednáš se mnou, jako bych byla malé dítě. Teď najednou mám pravdu. A prve? Prve jsi říkal něco docela jiného. Teď bys to nejraději zapřel. No, jen řekni, co jsi říkal!"

„Říkal jsem, že strýc Herbert nemá vousy."

„Tak vidíš! Dobře víš, že má plnovous jako Krakonoš. Jenom mě dráždíš."

„Podívej se, Pepičko, ty jsi viděla strýce Herberta jen jednou v životě a na naší svatbě bylo tolik lidí. Snad si ho s někým pleteš, ale strýci Herbertovi vůbec vousy nerostou a moc ho to mrzí. Jednou vrazil spoustu peněz do nějakého přípravku a pak tu firmu žaloval, protože mu vousy stejně nenarostly."

„Ták! Tak už zase říkáš, že nemá vousy?"

„Nemá," řekl Kryštof a namáhal se potlačit úsměv.

„Ty se tomu ještě směješ? Ty surovče! Húú, húú. Tak já jsem si to snad vymyslila? Já ti něco řeknu. Bude nejlépe, když se rozejdeme. Už dávno jsem měla podezření, ale teď to vím jistě: už jsi se mne nabažil."

„Nenabažil."

„No, to se rozumí. Nenabažil. Ty mi musíš vždycky odporovat. Kdybych řekla nenabažil, řekneš nabažil."

„Neřeknu," povídal Kryštof a pomalu pouštěl do šálku kostky cukru.

„Jestli si myslíš, že mi svým klidem imponuješ, tak jsi na omylu. Inteligentní člověk nemůže být pořád jako kus ledu, protože, protože... to není klid, to je tupost. Bože já jsem nešťastná! Húú, húú. Nechci tě ani vidět. Jdi si kam chceš. Slyšíš? Mezi námi je konec. Já stejně vím, že na to čekáš, že mne jenom provokuješ, abych ti to řekla. Tak si jdi, a třeba hned."

Kryštof se klidně zvedl a odešel. Pepička se za ním dívala s vytřeštěnýma očima. V předsíni kleply nějaké dveře a pak bylo ticho. Tak! On šel opravdu pryč. Opustil ji. A zrovna teď, kdy ho nejvíc potřebuje, protože bude mít dítě. Je tedy konec. Opravdový konec jejich mladého manželství a pěkných večerů, kdy u čaje spřádali plány do budoucnosti. Pepička si najednou vzpomíná na tolik krásných chvil a říká si, že se to docela pěkně žilo ve stínu Kryštofovy klidné síly a jeho širokých ramen. Ó ano, Kryštof byl docela milý, ale proč říkal, že strýc Herbert nemá vousy? Nemá takové věci říkat. Pepička ví docela určitě, že někdo na té svatbě takové strašné vousy měl, a nic by za to nedala, že to byl zrovna strýc Herbert. Konečně strýc nedávno psal, že přijede na návštěvu, a pak se tedy uvidí. Ano, pak se uvidí. Ale Pepičce se najednou zdá celá ta záležitost se strýčkovým plnovousem hrozně malichernou a myšlenka, že její manželské štěstí ztroskotalo o vousy, vyvolává

nový výbuch usedavého pláče. Co jí to Kryštof udělal! Vždyť ona to tak nemyslila. Ať si jenom vzpomene, že nebývala taková malicherná, to jenom teď v poslední době je tak podrážděná a sama neví proč. Opravdu neví proč. Kryštof dělá, jako když to ví, a přece ji hned chytil za slovo, když mu řekla, aby šel pryč. V bytě je takové smutné ticho, že Pepička neodolá a v pláči bláhově zavolá: „Kryštofe! Kryštofe, vrať se! Húú."

V tu chvíli vstoupil Kryštof do pokoje a šel ke svému šálku s chladnoucím čajem. Pepička pláče dál, ale je hrozně šťastná. Řekne:

„To jsi hodný, že jsi se vrátil. Vítám tě."

„Nazdar," povídá Kryštof pobaveně.

„Na-nazdar," vzlykne pokorně Pepička a pak se tiše zeptá: „Nezlobíš se?"

„Ne."

„Tak proč jsi odešel?"

„Já jsem neodešel. Byl jsem si v jídelně pro cigarety," povídá Kryštof klidně a Pepičce se zdá, že klid je vlastností velmi imponující.

Škola společenské výchovy

OSOBY
Urban, ředitel školy
Kovařík, **Fousek**, **Kotasová**, **Hlaváčková** – členové souboru

Ve sborovně školy společenské výchovy se tlumeně hovoří.

KOVAŘÍK: Dovolíte, dámy?

HLAVÁČKOVÁ: Ó, prosím, pane kolego, prosím, jen si zapalte.

KOVAŘÍK si zapaluje cigaretu. Ozve se zvonění telefonu a tlumený rozhovor členů zmlkne. Ředitel URBAN jde k telefonu.

URBAN: Halo, zde škola společenské výchovy, u telefonu ředitel Urban... Dobrý den, milostivá paní, to je příjemné překvapení a je to velmi milé od vás, že jste si na nás vzpomněla. Mohu vám něčím posloužit...? Bohužel, milostivá paní, zápis do naší školy končil včera a domnívám se, že třídy jsou plně obsazeny, ale v případě, že byste byla tak laskava a posečkala chvíli u telefonu, pokusil bych se zjistit, zda by se v té věci dalo něco podniknout... Prosím...? Ale to se samo sebou rozumí, bude-li to jen trochu možné, rád vám vyhovím. Jak je váš pan syn stár...? Ano... Ano... Rozumím. Z toho si, milostivá paní, nic nedělejte. S hochy jeho věku je vždycky trochu trápení... Říká „sakra"? No, to bychom mu zde, milostivá paní, vysvětlili, že mladý gentleman podobných výrazů

nemá užívat a… Jak, prosím? Zvoní? Já nerozumím. Aha, na cizí zvonky! Tak mějte, milostivá paní, okamžik strpení, já to ihned zjistím… *(K panu KOVAŘÍKOVI.)* Prosím vás, pane kolego, na okamžik.

KOVAŘÍK: K vašim službám, pane řediteli.

URBAN *(snažně)*: Prosím vás, pane kolego, bylo by možné přijmout do třídy A ještě jednoho žáka? Velmi byste se mi tím zavděčil.

KOVAŘÍK: Bohužel, vážený pane řediteli, třída A je plně obsazena, ale snad bych mohl některého pokročilejšího žáka přeřadit do třídy B, takže by se ve třídě A jedno místo uvolnilo.

URBAN *(radostně)*: Ano? Bylo by to možné? Byl byste tak laskav, pane kolego? Neobtěžovalo by vás to?

KOVAŘÍK: Vůbec ne, pane řediteli.

URBAN: Opravdu ne, pane kolego?

KOVAŘÍK: Ani v nejmenším, pane řediteli!

URBAN: Děkuji vám, pane kolego, děkuji. Jste velmi laskav, mnohokrát vám děkuji!

KOVAŘÍK: Ale, vážený pane řediteli, to přece nestojí ani za řeč!

URBAN: Ó, to, prosím, neříkejte, pane kolego. Je to ochota, kterou vděčně kvituji. Děkuji vám. Opravdu. Děkuji.

KOVAŘÍK: Prosím, pane řediteli, rádo se stalo.

URBAN: Děkuji.

KOVAŘÍK: Prosím.

URBAN: Děkuji… *(Do telefonu.)* Halo? Milostivá paní, prosím tisíckrát za prominutí, že jsem vás nechal tak dlouho čekat. Je mi opravdu velmi líto. Prosím…? Já vím, milostivá paní, ale přesto. Není to slušné, nechávat dámu čekat. Ještě jednou se pokorně omlouvám. Prosím…? Ach ano, promiňte, zapomněl jsem: to je vyřízeno. Váš pan syn bude přijat. Pan kolega Kovařík byl tak velmi laskav a s nevšední ochotou vyhověl mé prosbě, takže se stane dle vašeho přání… Ó prosím, prosím, to nestojí za řeč, jsem velmi rád, že jsem to mohl udělat. Zajisté. Rukulíbám, milostivá paní, bylo mi ctí, oddaný služebník, poroučím se vám, na shledanou. Má poklona… *(Položí sluchátko, jde ke stolu, pak on i ostatní členové sboru usednou.)* Dámy a pánové! Dovolte mi, abych vás přivítal z prázdnin, na nichž jste, jak doufám, načerpali nových sil pro svůj odpovědný úkol, který vám byl svěřen v naší škole společenské výchovy a slušného chování. Těší mne, že se zase ve zdraví scházíme, a zahajuji tímto první konferenci. Rozvrhy hodin vám již byly rozdány, a pokud se rozdělení tříd týče… přál jste si něco, pane kolego Fousku?

FOUSEK *(váhavě)*: Prosím mnohokrát za prominutí, vážený pane řediteli, chtěl bych podotknout jen několik málo slov k onomu rozvrhu hodin.

URBAN *(ochotně)*: Prosím, pane kolego, jen račte. Bez ostychu. Copak jste si přál?

FOUSEK: Nahlédnutím do rozvrhu jsem zjistil, vážený pane řediteli, že jste mi ráčil přidělit v pondělí, ve středu a v pátek vyučování od osmi hodin ráno, a domnívám se, že se tak stalo nedopatřením. To, prosím, není naprosto míněno jako výtka! Je pochopitelné, že při spoustě jiných, důležitějších starostí jste patrně ráčil zapomenout, že do školy dojíždím vlakem v osm hodin čtyřicet minut, takže mi není dobře možno vyučovat od osmi.

URBAN: Ale ovšem, ovšem, pane kolego. Zapomněl jsem na to úplně. Promiňte, prosím!

FOUSEK: Zajisté, vážený pane řediteli, velmi rád.

URBAN: Nemilé nedopatření. To musíme ihned napravit. Tak jak bychom to udělali? Snad slečna kolegyně Hlaváčková by byla tak laskavá a…

HLAVÁČKOVÁ: Je mi velmi líto, pane řediteli, ale jsem v podobné situaci jako pan kolega Fousek, dojíždím trolejbusem a…

URBAN: Ano, ano, to je také obtížné.

HLAVÁČKOVÁ: Snad pan kolega Kovařík by byl ochoten…?

URBAN: Byl byste tak laskav, pane kolego?

KOVAŘÍK: S radostí bych vám vyhověl, vážený pane řediteli, ale vzhledem k tomu, že jste mi ráčil přidělit v ony dny vyučování ve třídě A rovněž od osmé hodiny, není mi možno současně vyučovat ve třídě C.

URBAN: Pro pána krále, jak jsem na to mohl zapomenout! Ale ovšem, ano, mám to zde poznamenáno. Od osmi do desíti. To je nepříjemné. A což paní kolegyně Kotasová? Milostivá paní, jste naší poslední nadějí!

KOTASOVÁ *(trochu nevrle)*: Velmi nerada bych vám působila potíže, vážený pane řediteli, ale nevím, nevím. Nešlo by to snad zařídit tak, že by pan kolega Fousek přijížděl dříve?

FOUSEK: To je, bohužel, vyloučeno, milostivá paní. Je to první vlak, kterým se sem mohu dostat.

KOTASOVÁ: No, to snad ne, pane kolego.

FOUSEK: Ale ano, milostivá paní.

KOTASOVÁ *(trochu sarkasticky)*: Jste si tím jist, pane kolego?

FOUSEK: Naprosto jist, milostivá paní.

KOTASOVÁ: To je neuvěřitelné… *(Zlomyslně.)* Což abychom nahlédli do jízdního řádu?

FOUSEK *(poněkud energičtěji)*: Chcete tím říci, vážená paní kolegyně, že pochybujete o pravdivosti mého tvrzení?

KOTASOVÁ: Chraň Bůh, ale mohl jste se… přehlédnout. Takové přehlédnutí, to přece není nic neobvyklého, *(významně)* viďte, pane kolego Kovaříku?

KOVAŘÍK: Jak to myslíte, milostivá paní?

KOTASOVÁ: Vám se to také občas stává. Před chvílí jste žádal kolegyni Hlaváčkovou, zda si smíte zapálit cigaretu, a přehlédl jste při tom mne, třebaže kolegyně Hlaváčková je mladší než já. Aspoň to tvrdí a nám nezbývá, než abychom jí to věřili.

KOVAŘÍK: Ale promiňte, milostivá paní, já…

KOTASOVÁ: Ale jen se neomlouvejte, pane kolego, já vím. Vy na této škole společenské výchově jenom vyučujete!

KOVAŘÍK: No, dovolte!

URBAN *(domlouvavě)*: Ale, milostivá paní! Pane Kovaříku! Jen klidně, všechno se jistě vysvětlí.

KOVAŘÍK *(vzrušeně)*: Pane řediteli! Než jsem si zapálil cigaretu, řekl jsem: Dovolíte, dámy?

HLAVÁČKOVÁ: A to byla chyba! To ovšem nemohla paní Kotasová na sebe vztahovat.

KOTASOVÁ *(vzrušeně)*: Pane řediteli, prosím, abyste zakročil! Ta dáma mne urážet nebude!

URBAN: Slečno Hlaváčková, vaše poznámka byla vskutku nemístná.

FOUSEK: Ale seděla!

URBAN: Ne, pane kolego, tohle neříkejte!

KOTASOVÁ: Co jste to řekl, vy… floutku?

URBAN: Dámy a pánové, prosím vás, mírněte se! Vrátíme se k tomu rozvrhu.

KOTASOVÁ: To bych se na to podívala! Pane řediteli, ten rozvrh počká. Já žádám kategoricky –

URBAN: Milostivá paní, žádám vás, abyste na mne nekřičela! Nejsem na podobné jednání zvyklý! *(Stále zvyšuje hlas.)* To bych si vyprosil! A vy, pane Fousku, mlčte!

FOUSEK *(vztekle)*: Dovoluji si podotknout, že nic neříkám, z čehož plyne, že na mne řvete docela zbytečně! A já vám radím, abyste přestal! Já vás varuju!!

URBAN *(zuřivě)*: Jak to se mnou mluvíte, vy… kluku?

KOVAŘÍK: Ale tohle už přestává všechno! Pane řediteli, já protestuji. Nic vás neopravňuje k tomu, abyste s kolegou Fouskem mluvil tímto způsobem! Takové středověké metody snášet nebudem!

HLAVÁČKOVÁ: Já jsem pro středověk! Aspoň by Kotasku upálili jako čarodějnici a byl by pokoj!

KOTASOVÁ: Tak tohle budete opakovat u soudu, slečno Hlaváčková! Já se středověku nebojím! Pan Kovařík je ovšem proti, protože voly tenkrát pekli na rožni, a to není nic příjemného.

KOVAŘÍK: Vy semetriko zrzavá, co si to dovolujete?

Do stupňující se hádky zvoní telefon.

URBAN *(zuřivě)*: Pane kolego, já vám zakazuji…

KOTASOVÁ: Kdo je u vás zrzavej?!

FOUSEK: Vy nám nebudete nic zakazovat, starej pane! Na to ste eště krátkej!

HLAVÁČKOVÁ: To je skandál! Fuj!

URBAN: Neříkejte mi starej pane, nebo s vámi vyrazím dveře!

FOUSEK: Cože? Ty si myslíš, že za těch pár stovek měsíčně…

KOVAŘÍK: Já tady z toho udělám kůlnu na dříví!!

I ozve se praštění nábytku, křik, řinkot skla, vládne zmatek.

KOTASOVÁ: Ježíšmarja!

FOUSEK: Huráá!

Z rámusu stále jasněji vyniká hlas ředitele URBANA.

URBAN: Mlčte! Ticho! Telefon! Ticho, povídám. Tak mlčte, ksakru.

Hluk poněkud ztichne.

Haló, zde škola společenské výchovy…

Byrokratický tanec kolem elektroměru

Úcta k úřadu se táhne jako červená nit lidskými dějinami.

Byla byrokraty všech dob v lidu poddaném uměle pěstována, přičemž zmínění pánové předpokládali, že prostý člověk má úctu k věcem, jimž nerozumí.

Proto bylo vzdělání po mnohá staletí pečlivě střeženou výsadou vládnoucí kasty a život byrokratů byl celkem pohodlný. Když později obecná vzdělanost nezadržitelně stoupala, octly se úřady v povážlivé situaci. Bylo nutno dokázat řadovému občanu, že se nic nezměnilo a že pochopit úřední mysteria je nad jeho síly, i kdyby měl pět akademických titulů.

Proto bylo v úřadech postupováno podle těchto zásad:

1. Úřední předpisy buďtež pokud možno takové, aby odporovaly zdravému rozumu. Občan, který z tradiční úcty automaticky vyloučí domněnku, že by snad úřad dělal pitomosti, zapochybuje o vlastních duševních schopnostech, nabude přesvědčení, že onen předpis má patrně nějaký skrytý hluboký smysl, a vlna úcty k byrokratům se v něm vysoko vzedme.
2. Z věcí jednoduchých buďtež dělány věci složité a na dotazy nechť je dána strohá a povýšená odpověď, že to tak musí být. Úředník, který dokáže sestavit formulář daňového přiznání tak, že by si nad ním geniální matematik Isaac Newton připadal jako blbec, má zaručenou nesmrtelnost.
3. Pokud pak by se jako nutné zlo vyskytly předpisy rozumné, budiž jich použito tak výstředním způsobem, aby z toho lidé byli tumpachoví. S tumpachovým občanem má pak byrokrat práci velmi lehkou.

Dnešní doba téměř znemožnila používání zásad uvedených ad 1. a 2. Budeme se tedy zabývat jen bodem třetím a ukážeme, co všechno lze ještě dnes provádět s předpisem zcela rozumným.

Jestliže se někdo přihlásí k odběru elektrického proudu, dostaví se k němu z energetických rozvodných závodů odborník, který prohlédne a přezkouší instalaci. To je zřízení rozumné, které vám skýtá jistotu, že nebudete při nejbližší příležitosti zabit elektrickým proudem unikajícím z vadně instalovaného vedení. Platí se za to režijní poplatek, proti němuž nikdo rozumný nic nenamítá, už proto ne, že je podstatně nižší než pohřební výlohy.

Před namontováním elektroměru je pak nutno složit kauci přiměřené výše, a to proto, že je vám svěřován poměrně drahý přístroj, a jednak proto, že se vyskytují lidé, kteří se třeba přestěhují, aniž by zaplatili účet za odebraný proud. Jako potvrzení složené jistoty je vám vydán tak řečený depozitní list znějící na vaše jméno. V případě, že z jakéhokoliv důvodu odběr elektrického proudu odhlásíte, je vám po předložení depozitního listu ona kauce vrácena.

A nyní již přistupme k slíbenému příkladu.

Dejme tomu, že v jistém bytě bydlí dva starší manželé. Manžel, na jehož jméno zněl depozitní list, onemocní a zemře. Jeho vdova bydlí v bytě dál, dál odebírá elektrický proud a řádně platí účty. Nezdá se jí příliš důležité, je-li na účtu jméno její nebo jméno jejího zemřelého manžela, ale uznává, že pořádek je nutný, a že by si tedy energetické závody měly poznamenat, že v poměru k nim nastupuje ona na místo svého zemřelého muže.

A tu se domnívá, a všichni prostí lidé s ní, že by stačilo, kdyby si v účtárně energetických rozvodných závodů přepsali záhlaví konta z Jaroslava M. na Ludmilu M.

Je přesvědčena, že podobně jednoduchým způsobem by mohla být upravena i otázka složené kauce, tím spíše, že na depozitním listu je obvykle poznámka varující před ztrátou, protože onen vklad bude vyplacen tomu, kdo tuto listinu předloží, bez ohledu na jméno, které je tam uvedeno.

A teď dávejte pozor, jaký blázinec z toho dokáže talentovaný byrokrat vytvořit. Předně předpokládá, že bude nutno v bytě M. zapojit elektroměr. Neříkejte mu, že tam elektroměr je a že je zapojen. To on ví také, ale má své předpisy. Tak tedy: bude nutno zapojit elektroměr. A aby bylo možno zapojit elektroměr, je nutno přezkoušet elektrickou instalaci v bytě. Nebylo by ji nutno zkoušet, kdyby byl pan Jaroslav M. zůstal na živu. Jaká je v tom logika, to lze stěží pochopit. Ale pokračujme.

Symbolickým přezkoušením instalace je pověřen výběrčí účtů energetických rozvodných závodů, který se svého úkolu zhostí tím, že si poznamená číslo elektroměru. Nic nezkouší a má pravdu. Jednak tomu obvykle nerozumí a mimo to není blázen, a tudíž nepředpokládá, že by byl pan M. před svou smrtí instalaci nějak poškodil.

Jenže paní M. musí manipulační výlohy týkající se elektroměru, s nímž nebylo manipulováno, a přezkoušecí poplatek za instalaci, která přezkoušena nebyla, zaplatit.

Ve věci kauce to pak vypadá takto: paní Ludmila M. musí jako nový odběratel proudu složit u energetických rozvodných závodů 300 Kč. Tentýž národní podnik je však povinen kauci 300 Kč, kterou tam kdysi zaplatil pan Jaroslav M., vrátit jeho vdově, paní Ludmile M. Paní M. musí zaplatit hned, kdežto energetické rozvodné závody se nejdříve oddají pečlivému zkoumání, zda jim zemřelý pan Jaroslav M. něco nedluží. Teprve pak pošlou paní M. 300 Kč a může se stát, že k tomu použijí týchž bankovek, které jim paní M. poslala.

Tuto historii je možno považovat za stručný návod, jak lze s použitím dvou zcela rozumných předpisů inscenovat frašku a předstírat, že klesáme pod tíhou administrativních úkolů. Tímto způsobem je možno úřadovat i v jiných oborech, a také se to děje.

Věštec

Vypadal jako Novák a jmenoval se Šlik.

Obklopen lejstry plnými cifer, seděl za svým psacím stolem a pečlivě si ořezával tužku. Její špička ještě zdaleka nebyla dokonalá, když do místnosti vstoupil Dostál z osobního oddělení a přiváděl neznámého muže. Tvářil se tak slavnostně, že se pan Šlik trochu poplašil a mimoděk povstal. Dostál maličko zaváhal, jako kdyby na něco čekal, a potom je vzájemně představil. Ukázalo se, že neznámý se jmenuje Nekluda a je novým ředitelem podniku.

Účetní Šlik se starosvětsky uklonil a zamumlal něco v tom smyslu, že je Šlik a že ho to těší. Nový ředitel potlačil úsměv, potřásl si s účetním rukou a šli s Dostálem o číslo dál. V úřednické hantýrce se tomu říká „chodit s medvědem".

Když vyšli na chodbu, zeptal se Dostál trochu nedůvěřivě:

„Vy jste se neznali?"

„Ne," řekl Nekluda. „Proč se ptáte?"

„No...," povídal Dostál váhavě, „já jsem se domníval... on totiž Šlik už před půl rokem tvrdil, že budete ředitelem."

Ředitel Nekluda užasl tak, že pokračování obchůzky s medvědem absolvoval ve stavu mírně náměsíčném. Slyšel jména, viděl tváře, tiskl pravice, ale duchem byl nepřítomen. Dvakrát jen taktak že se nepředstavil lidem, které z podnikových porad dávno znal.

Krucifix, říkal si, jak je tohle možné. Jak by ten člověk mohl před půl rokem vědět, že budu ředitelem? Před půl rokem to nevěděl nikdo na světě. Před půl rokem byl tady ředitelem můj předchůdce, člověk v plné síle, schopný člověk, vzorný kádr, a ne-

být té automobilové nehody, nikdo by na nového ředitele ani ve snu nepomyslil. Já bych dál měl na starosti venkovské prodejny v severních Čechách a do Prahy bych jen občas jezdil na porady. Tak tohle mi vysvětlete.

Ale protože se nahlas nezeptal, nikdo mu nic nevysvětloval. Když bylo představování skončeno, zapadl do své reprezentační kanceláře a ve stavu mírného opojení si zvykal na to, že je ředitelem, že má dvě sekretářky, automobil k dispozici, že bude mít patrně spoustu práce a starostí, ale že jeho starý sen, pěkná chata někde v lesích, je teď na dosah ruky.

První měsíce jeho ředitelování byly poznamenány snahou – v podstatě marnou – aby se zmocnil vedení podniku. Pocit, že podnik nevede, že se sám stal unášeným kolečkem složité a setrvačností běžící mašinérie, mu nebyl příjemný, ale viděl, že zatím tomu tak je. Byl dost inteligentní, aby si to uvědomoval. A dostatečně chytrý, aby se nesnažil dokazovat si svou důležitost tím, že by přeložil porady vedoucích ze čtvrtku na pátek nebo měnil rozsazení pracovníků v jednotlivých místnostech.

Když nastupoval do své nové funkce, snil s velkou dávkou chlapecké obrazotvornosti o tom, jak pod jeho vedením podnik rozkvete. Teď se zdálo, že to opravdu byly jenom sny. Kdykoliv vymyslil něco opravdu chytrého, zjistil dodatečně, že to tak v podniku už dělají několik let. V jiných případech mu řekli, že to před časem vyzkoušeli, že se to neosvědčilo, a vysvětlili proč. Dospěl k názoru, že má-li se uplatnit, musí toho o složitém chodu podniku vědět mnohem víc, a začal vyhledávat příležitost k přátelským rozhovorům se svými podřízenými. Bylo to užitečnější, než by byl čekal.

Občas navštívil i Šlika. To už věděl, že tomu starému účetnímu říkají v podniku „náš věštec“. Slyšel zkazky o jeho podivných

samomluvách, o nakousnutých a nedotečených větách, které leckdy vypadaly nesmyslně, ale vždycky se dodatečně zjistilo, že se strefovaly do černého.

Když poprvé navštívil Šlika v jeho kumbálu, chtěl se vlastně při té příležitosti nenápadně zeptat, jak to bylo s tím věštěním, že on, Nekluda, bude ředitelem. Ale nedošlo k tomu, protože se rozhovor, pokud se tomu dalo tak říkat, vyvíjel docela jinak.

Ředitel pozdravil a vlídně se starého účetního zeptal, jak se mu pracuje.

„Dobře," řekl Šlik. „A vám?"

Nekludu to trochu překvapilo, a než se vzpamatoval, Šlik svým podivným zamyšleným způsobem povídal:

„Bylo by lehčí ujmout se funkce ředitele po někom, kdo to dělal špatně."

Nekluda mu v duchu živě přisvědčil. V těch několika měsících pocítil na vlastní kůži, že nástupce výborného ředitele je v nevýhodě.

„Nenalézá," pravil Šlik, „co by mohl zlepšit, a mnohé může pokazit."

Ředitel mlčel a čekal, co bude dál.

Napadlo ho, že poslouchá Šlikovy věty jako signály z jiné planety.

„Velkorysé plány," řekl starý účetní, dívaje se do prázdna, „velkorysé plány jsou dobrá věc, ale opatrnost je taky namístě. Výnosná hospoda se nemá přestavovat a sestava fotbalového mužstva, které vítězí, se nemá měnit."

Šlik se odmlčel a pak bez jakékoliv patrné souvislosti prohlásil, že na dvaadvacítce teď stoupnou tržby.

Ježíšmarjá, zaúpěl v duchu Nekluda, třebaže byl bez vyznání. Co je zase tohle? Jaké tržby? Na jaké dvaadvacítce?

Teprve když zase seděl ve své kanceláři, uvědomil si, že dvaadvacítka je patrně prodejna. Energicky zmáčkl tlačítko bzučáku a vydal povely. O dvacet minut později věděl o dvaadvacítce všechno. Byla to malá prodejna v okrajové části města, měla dobrého vedoucího, tržby bez větších výkyvů a nebylo nejmenšího důvodu, proč by právě teď měly stoupnout. Třeba, napadlo ředitele, třeba se tam v okolí začalo něco většího stavět a ten Šlik to ví. Když si do takové malé prodejny začne, řekněme, sto lidí z nějaké stavby posílat pro přesnídávky, na obratu se to pozná.

Ale nestavělo se tam nic a tržby stouply. V první dekádě sotva znatelně, ve druhé průkazně a ve třetí ještě o něco. Od té doby se i Nekluda začal na Šlikův kumbál dívat jako na delfskou věštírnu. A musil si zároveň přiznat, že to pro moderního člověka není pocit zrovna příjemný. Mezi jiným mu jaksi bral odvahu, aby se starého Šlika přímo zeptal, jak se svých podivně formulovaných úsudků dobírá. Staří Řekové se věštící Pýthie rovněž neptali:

„Jak to víte, paní?“

Případ s vedoucím Šebestou to všechno dovršil. Stavěla se nová reprezentační prodejna a ředitel Nekluda se domníval, že nejvhodnějším vedoucím by byl Šebesta z prodejny v Cínařské ulici. Schválně se o tom zmínil před účetním Šlikem. Starý pán chvíli mlčel a pak povídal:

„Dejte tam někoho, kdo si vybírá dovolenou.“

Nekluda tím byl tak popleten, že po návratu do své kanceláře řekl sekretářce:

„Zjistěte mi, kdo si vybírá dovolenou.“

Teprve když se probíral plánem dovolených, napadlo ho, že to Šlik myslil jinak. Zavolal si osobní oddělení a zjistil, že vedoucí Šebesta neměl dovolenou už pět let. Ředitel se zamyslil a pak poslal do prodejny v Cínařské ulici náhlou kontrolu. Výsledek byl

katastrofální a o tom, že by vedoucí Šebesta měl převzít novou prodejnu, už nebylo ani řeči.

Příštího dne vstoupil ředitel Nekluda do Šlikovy místnosti a po roztržitém pozdravu se několik dlouhých vteřin na starého účetního díval. Má modré oči, pomyslil si a ještě chvíli mlčel, protože sbíral odvahu potřebnou k tomu, aby položil Pýthii otázku:

„Jak jste to, paní, věděla?“

Na Šebestu se neptal, to se mu zdálo poměrně jasné. Začal tím, že se Šlika otázal:

„Z čeho jste usoudil, že na dvaadvacítce stoupnou tržby?“

„No,“ povídal rozvážně Šlik, „my totiž máme prodavačku, nějakou Marii Kopřivovou. Já ji neznám. Nikdy jsem ji neviděl. Ale je to patrně příjemná osoba, umí to s lidmi a ženské se za ní táhnou. Kdykoli ji dali na nějakou prodejnu, vždycky tam stouply tržby. Ony ty cifry,“ dodal, jako kdyby se omlouval, „nejsou tak nezajímavé, jak by se zdálo.“

Nekluda pokýval hlavou a pak řekl:

„Vy jste prý už loni v květnu prohlásil, že budu ředitelem. To bylo taky v těch cifrách?“

Šlik se viditelně ocitl v rozpacích.

„Totiž,“ povídal, „víte, ta věc tenkrát s těmi kompoty…“

Nekluda překvapením zatajil dech. Kompoty, to byl jeho hřích. Nápad, který se nezdál špatný, způsobil podniku takové ztráty, že Nekludovi bylo trapné na to vzpomínat. A jestliže něco v jeho práci promítnuté do Šlikových cifer mohlo nasvědčovat tomu, že jednou bude ředitelem, ta věc s kompoty to určitě nebyla.

„Máte podivuhodnou logiku,“ řekl trochu roztrpčeně. „Byla to největší chyba, které jsem se kdy dopustil. A vy jste zrovna z ní usoudil, že budu ředitelem.“

„Z té chyby ani tak ne," povídal rozpačitě Šlik. „Spíš z toho, že to pro vás osobně nemělo žádné následky."

Tři dny a tři noci přemýšlel Nekluda o tom, jestli člověk, jako je starý Šlik, je pro podnik poklad nebo nepříjemné a nepohodlné strašidlo v zádech. Čtvrtého dne zvedl telefon a zeptal se, jaký by měl Šlik důchod.

„Osm set čtyřicet pět korun," odpověděl okamžitě příslušný referent.

„Jak to," ptal se ředitel, „že to víte tak přesně?"

„Šlik mě před dvěma dny požádal, abych mu to spočítal. Říkal, že ho patrně brzo dáte do penze."

Nonstop jeleni

Deset měsíců v roce byl strýček Robert profesorem matematiky, ale já si ho ani nedovedu za katedrou dost dobře představit. Setkával jsem se s ním jen o prázdninách, a to na něm nic profesorského nebylo. Jezdíval na celé dva měsíce do Beskyd, hledal a sušil hříbky, podnikal dlouhé výlety a náruživě fotografoval.

V roce, kdy se příhoda, kterou chci vyprávět, udála, si pronajal světnici ve vysoko položené hájovně nad Starými Hamry a já jsem ho tam poprvé jel navštívit. Přivítal mě na zápraží a pak jsme se rychle uchýlili dovnitř, protože začínalo vydatně pršet. Kdybychom byli státníci, bylo by možno napsat, že jsme poté setrvali v delším srdečném rozhovoru. Prostě seděli jsme u stolu s bílou lipovou deskou, poslouchali, jak venku šumí déšť, a povídali jsme si.

A potom jsem si všiml toho obrazu.

Mám-li jej popsat, ocitám se v rozpacích. Nikdy jsem si totiž nedovedl osvojit onen sytý odborný tón, jímž znalci mluví třeba o francouzských impresionistech. To, nač jsem se díval, byl spíše nějaký tyrolský depresionista. V jakémsi velmi ponurém lese lovec v krátkých kožených kalhotách mířil na jelena. Nebo se aspoň domníval, že tak činí, třebaže sklon pušky nasvědčoval tomu, že kule proletí asi dvacet metrů nad jelenem a sestřelí borovou šišku. Přitom tvář lovce měla výraz krvežíznivého četníka nevalné inteligence, kdežto jelen se koukal drze. Proč se tak díval, nevím. Snad věděl o balistice víc než jeho nepřítel.

Potom mě napadlo, že třeba ten sveřepý četník úmyslně míří do korun stromů. Dejme tomu, říkal jsem si, že to vůbec není lovecký výjev. Četník byl prostě na obchůzce, potkal jelena a chraptivým

hlasem vyzval zvíře, aby se rozešlo. Když neuposlechlo, rozhodl se pro poslední výstrahu, výstřel do vzduchu.

Ostatně na tom nezáleží. Důležité je, že obraz měl nezvyklou hloubku. Ovšem, mluvíme-li o hloubce, nemám na mysli to, čemu se v malířské terminologii říká „prolomení plátna". Právě naopak: obraz byl malován tak plošně, že ledovec na horách v pozadí určitě studil lovce do levého ucha.

Hloubka, o níž mluvím, se týkala spíš rámu v podobě asi deset centimetrů hluboké skříně a já jsem se zeptal, jestli ten obraz hraje.

Strýček se zprvu domníval, že spojuji sloveso „hráti" s lidovým instrumentálem „všema barvama", a když si ujasnil, že se ptám opravdu na jakýsi druh hrajícího strojku, s povzdechem prohlásil, že i to je možné.

V tomto rozhovoru nás zastihla žena hajného, paní Želazková, která nám přišla nabídnout mléko, máslo a chléb. Beskydským dialektem potvrdila, že ten obraz kdysi dávno opravdu hrál, a to, jak výslovně podotkla, šumně. Hádal jsem v duchu, jaká to asi byla melodie. Zavrhl jsem valčík a menuet, protože se k výjevu vůbec nehodily. Snad, myslil jsem si, to hrálo nějakou loveckou fanfáru.

„Halali," řekl jsem polohlasně.

„Ále, co by tež tam," odmítla mou domněnku. „Něhalali. Hrali!"

Považoval jsem téměř za nemožné, aby žena hajného považovala „halali" za jakési sloveso, a mechanicky jsem se zeptal: „Nehalali?"

„Ni."

„Prosím?" zeptal se zmatený strýček.

Ocitl jsem se v rozpacích, a abych se vyhnul odpovědi, zeptal jsem se paní hajné, jak se to natahovalo. Velmi mě svou odpovědí překvapila. Tvrdila, že se to nenatahovalo. Zmocnil se mne jakýsi podivný pocit neskutečnosti, v němž se mi zdálo, že všechno je možné. Prohlásil jsem, že bych se třeba pokusil ten hrací strojek spravit. Rozzářila se tak, že jsem se dodatečně lekl možného nezdaru. Snad s tou neznámou starou melodií bylo v jejích vzpomínkách spojeno něco krásného, něco, co uplynulo a co chtěla třeba jen na chvíli přivolat zpátky. Cítil jsem se jejím vzrušením zaskočen a překotně jsem se jal dokazovat nepravděpodobnost úspěchu. S úsměvem podotkla, že zkazit to nemohu, protože zkažené – řekla „popsute" – to už je, a rychle mi přinesla dřevěnou bedničku s naprosto nevyhovujícím nářadím. Potom nám se zcela neočekávanou rozhodností oznámila, že jde popravit krávy, a odešla.

Strýček mi vysvětlil, že ve zdejším dialektu „popravit" znamená napojit, nakrmit, podestlat, prostě věnovat dobytku nutnou každodenní péči. Tím se to vysvětlilo a já jsem se dal do práce.

Sejmul jsem obraz ze stěny a prohlížel jsem si zadní stranu jeho skříně. Byl v ní otvor se čtyřhranným ostnem pro natahování péra a dolní lištou procházela vybledlá zelená šňůra, za niž bylo nutno zatáhnout, aby obraz zahrál svou melodii. Toto zařízení nefungovalo. Také klíč k natažení péra se zřejmě už před dávnými lety ztratil a já jsem k tomu účelu musil použít staré kličky k připevňování bruslí, kterou jsem našel v bedničce s nářadím. Přitom jsem zjistil, že péro je jemné a neuvěřitelně dlouhé, což dodatečně vysvětlovalo podivnou představu paní Želazkové, že se to nemusilo natahovat. Patrně jedno natažení stačilo na řadu měsíců, nebo, jestliže spouštěli melodii jen ve chvílích svátečních, na léta.

„Tak teď už by to mělo hrát," řekl jsem a strýček se tvářil nedůvěřivě. Zatřásl jsem obrazem, ve skříni něco zarachotilo a na zem vypadl úlomek kovu. V témže okamžiku začal obraz hrát. Strýček překvapením zamžikal a chvíli jsme oba nehnutě naslouchali klinkavé melodii. I já jsem užasl. Ne nad tím, že to hraje, ale nad tím, co to hraje. Lovcovy krátké kožené kalhoty, vyšívané šle, tyrolský klobouk a ledovce v pozadí způsobily, že jsem naprosto nebyl připraven na prostou melodii české písničky „Na tý louce zelený".

Sotva jsem stačil pověsit obraz na stěnu, když se objevila paní hajná. Zůstala stát u dveří a chvíli nehnutě s nepřítomnýma očima naslouchala té melodii. Pak se rychle otočila a odešla. Podívali jsme se se strýčkem na sebe a já jsem měl pocit, že teď jsme tu neměli být. Teď tu měla být se svými vzpomínkami sama.

Obraz dohrál a po vteřině ticha začal znovu.

Posadili jsme se ke stolu a chvíli jsme oba mlčeli. Melodie zněla a venku vytrvale crčel déšť.

„Porostou hříbky," řekl strýček a blýskl svými pěknými rovnými zuby. Potom mi projevil své uznání. Ukázalo se, že po celou dobu svého zdejšího pobytu hledal smysl toho obrazu, jako kdyby to byl iracionální kořen rovnice. Vycházel z docela správného předpokladu, že výtvarné hodnoty tohoto díla se rovnají nule, a jeho praktická mysl mu říkala, že užitečnost té věci musí být v něčem jiném. Teď to tedy hraje. Bylo by ještě lepší, kdyby to třeba mlelo kávu, ale člověk nemůže chtít všechno.

„Nevěděl jsem," pravil nakonec, „že se v takových věcech vyznáš. A všiml sis, jakou měla paní Želazková radost?"

Přisvědčil jsem poněkud roztržitě, protože v té chvíli se už do mé mysli začalo vkrádat podezření, že něco není v pořádku. Obraz totiž hrál ustavičně. Vždy po ukončení melodie vteřinu zaváhal a pak, jako kdyby si chtěl vynahradit dlouholeté mlčení, začal

znovu. Pokud vím, má píseň „Na tý louce zelený“ tři sloky, a my už jsme poslouchali asi třináctou.

Vzpomněl jsem si na onen úlomek kovu, který vypadl, a pátravě jsem se rozhlédl po podlaze.

„Hledáš něco?“ zeptal se strýček.

„Ano,“ řekl jsem a zvedl jsem tu věc. Byl to zlomek jakési miniaturní páky a nebylo teď těžké uhodnout jeho funkci. Po dohrání melodie to mělo zapadnout do zoubků mechanismu a zastavit běh strojku. Teď tam ta součástka chyběla a já jsem měl nepříjemný pocit člověka, který spustil něco, co nedovede zastavit.

„... zástřelím ti jélená...“ klinkal obraz.

Bylo zapotřebí, abych strýčka připravil na nejhorší.

„Obávám se,“ řekl jsem mu jako muž muži, „že prožiješ letošní prázdniny za zvuků této písně. Dalo by se říci, že jsem to spravil příliš dobře. Teď už to nikdo neumlčí.“

Strýček to přijal statečně.

„To nevadí,“ řekl s úsměvem. „Ve dne tu nejsem a v noci spím jako dřevo.“

Rád jsem to slyšel, ale o hodinu později mi bylo jasno, že strýček odolnost svých nervů přecenil. Pletl se v rozhovoru a zrovna tak jako obraz začínal znovu. Bez jakékoliv rozumné souvislosti se v jeho řeči stále častěji objevovala slova písně, která nám zněla do uší. Dokladem toho, že správně odhaduju jeho duševní stav, byla pohotovost, s níž uhádl, co mám na mysli, když jsem se z čista jasna zeptal, má-li jeho bytný pušku.

Cítil jsem, že to zašlo příliš daleko, když se strýček podvědomě začal s obrazem hádat. Vím, že to zní nesmyslně, ale dovolte, abych vám to vyložil.

Venku lilo jako z konve, obraz hrál a strýček se viditelně snažil soustředit na to, co povídá. Říkal, že zatím bylo příliš sucho

a hříbky nerostly. Našel jich jen několik na louce táhnoucí se k hřebeni…

„… pásou se tam jéleni," tvrdil obraz.

Strýček to popřel jen nepřímo. Pravil, že jednou tam viděl srnečka. Srnčí zvěře je tu málo, jeleni tu nejsou vůbec. Poslední byl zastřelen asi před dvacíti lety. Říkal to jeho bytný, pan Železko, a to je…

„… myslivéček v kamizóle zelený, zelený…" klinkal obraz.

„… hajný," řekl strýček se zbytečným důrazem, „a ten by to měl vědět. Je hajný, a nosí hubertus. A ještě ke všemu hnědý!"

Zvedl jsem se a navrhl jsem strýčkovi, abychom šli do lesa. Vždyť nejsme z cukru. Strýček se na mne vděčně podíval, okamžitě souhlasil a nabídl mi rezervní igelitový plášť.

V chodbičce jsme potkali paní Železkovou, která žasla, že odcházíme do té nepohody, a dojatě nám děkovala za to, že jsme spravili ten hrací obraz. Strýček se vlídně usmál, ukázal na mě a rychle vykročil do deště.

Zmizení Karla Poplety

OSOBY
Květoslav Malden, vynálezce
Zuzana, jeho vnučka
Ondřej, sluha
Kebab, novinář
Sasín, inspektor policie
Brokeš, detektiv amatér
Robot

V místnosti jsou ZUZANA a ONDŘEJ. ZUZANA vypravuje obsah přečtené knihy, ONDŘEJ poslouchá a přitom uklízí. Ospalý klid. Rozmluva je rozvláčná, trochu unuděná a děj dostane spád až po výbuchu v laboratoři.

ZUZANA: … a v tom baru se Rychlý Jimm konečně setkal tváří v tvář s Crivellem a vystřelil o zlomek vteřiny dřív. Potom dal celé té bandě zlodějů koní lhůtu 24 hodiny, aby opustila kraj. Všichni rančeři si oddechli a chtěli Jimma zvolit šerifem, ale on se jen usmíval. Příštího dne prohlédl své kolty, vyhoupl se na Blaskovi do sedla a odjel cestou vedoucí do hor. – No řekněte, Ondřeji, není to krásné?

ONDŘEJ: Já nevím, slečno Zuzanko. Mně se nijak zvlášť nezamlouvá a mimo to si myslím, že to není čtení pro mladou dámu. Samé kovbojky a detektivky, střílení, rvačky a podobné věci. Proč si nevezmete nějaký pěkný román, kde vystupují děvčátka z penzionátu, místo chlapů, kterým vůbec nevychladnou pistole?

ZUZANA: Já ani sama nevím, Ondřeji. Mám ty knížky tak ráda proto, že se toho v nich tolik děje. Víte, to musí být krásné, když je život plný událostí, když jedno dobrodružství ještě neskončilo a přichází nové, kdy dny mají pro vás zásobu překvapení a nejsou zoufale stejné, jako třeba u nás. Někdy si myslím, že už se něco musí stát, že to ani není možné, aby byl na světě dům, jako je náš, kam nikdo nepřijde, kam nikdo nepíše a kde se nic, ale vůbec nic neděje. Já vím, dědeček je starý pán, má rád takový zasněný klid, ale to pro mne není, já jsem docela jiná. Chtěla bych jezdit na koni, střílet, jezdit v autu, poznávat spoustu zajímavých lidí, pracovat na něčem, co by mne těšilo, s někým se hádat, s někým zase ne, bože, to by bylo krásné. A zatím tady žijeme tak sami, jako by byli všichni lidé na světě zemřeli a my byli posledními, a čekáme jenom na to, až sami také umřeme.

ONDŘEJ: Myslím, že přeháníte, slečno Zuzanko. Já si myslím, že se tady stane ještě hrůza věcí. Když má někdo dědečka vynálezcem, jako vy, tak neví dne ani hodiny. Jen si představte, že by se byl vašemu dědečkovi povedl třeba tenhleten robot. Vždyť to mělo hrát mariáš! Představte si, kdyby to fungovalo! To by sem přijeli novináři, filmaři, spousta lidí by to chtěla financovat, postavili by tady někde továrnu a za chvíli by z té naší samoty vyrostlo město, protože roboti by šli na dračku. O třetího do mariáše je vždycky nouze, koupila by si to každá hospoda. Místo toho tady straší už tolik roků a já abych to jenom oprašoval. Nejraději bych to vyhodil. Má to samé vypínače, člověk se tam hadrem nemůže dostat… *(Vykřikne.)* Ježišmarjá!

ZUZANA *(klidně)*: Co je?

ONDŘEJ: Slečno, on se hnul.

ZUZANA: Kdo?

ONDŘEJ: Ten robot.

ZUZANA: Nesmysl, Ondřeji. Pamatujte si, že žádný dědečkův vynález se nehýbe.

ONDŘEJ *(rozzlobeně)*: To jsem se lek! Už mně to taky tady jde všechno na nervy. Člověk tady žije jako na poušti.

ZUZANA *(ironicky)*: Myslím, Ondřeji, že přeháníte.

ONDŘEJ: Nepřeháním, je to tady jako v hrobě. *(Dramaticky.)* Ticho a mrtvo.

Z vedlejší místnosti se ozve strašná exploze, ZUZANA vypískne, bouchnou dveře laboratoře, vběhne MALDEN.

ONDŘEJ: Pro Boha! Pro Boha!

MALDEN: Pro hasiče. Pro hasiče! A hned! Utíkejte, telefonujte, zavolejte...

ONDŘEJ: No, no, snad nehoří?

MALDEN *(udiveně)*: Nehoří?... *(Jde ke dveřím, otevře je, nahlédne dovnitř a zase je zavře.)* Opravdu. Nehoří. Tak pro nikoho nechoďte a ukliďte to tam.

ONDŘEJ: Nejdřív připravím lázeň.

MALDEN: Vy se budete koupat?

ZUZANA: Ale ty se musíš vykoupat, dědečku. Jsi jako kominík. Co se ti, prosím tě, stalo?

ONDŘEJ odejde.

MALDEN: Nic, děťátko, nic se mi nestalo, jen to trochu bouchlo.

ZUZANA: Já jsem se tak lekla! Mohlo ti to vypálit oči. A prosím tě, dědečku, co jsi to dělal, vždyť se ti to ještě nikdy nestalo? Taková rána!

MALDEN: No víš, Zuzanko, to je tak. Já jsem se dosud zabýval docela jinými věcmi. Když jsem dělal zázračnou pastu na zuby, tak to nemohlo explodovat. Ale teď pracuji na skvělé věci, která zabrání výbuchům v uhelných dolech.

ZUZANA: Mně by stačilo, kdyby zabránila výbuchům v tvé laboratoři. Víš, dědečku, já bych si velmi přála, abys těch vynálezů nechal.

MALDEN: Nechám, děťátko, nechám, jenom co...

ZUZANA: Jenom co vylítneš do povětří. Podívej se, mohli bychom se spolu někam podívat, nebo bys mohl k nám někoho pozvat, máme tak veliký dům. Proč vlastně říkáme těm ložnicím v prvém patře pokoje pro hosty? Vždyť tam ještě nikdy nikdo nebydlil.

MALDEN: I bydlil, Zuzanko, bydlil, ale to už je dávno. No tak nebuď smutná, já o tom budu přemýšlet.

Klepání na dveře.

Dále!

Otevření a zavření dveří.

KEBAB: Dobrý večer. Račte být prosím, pan Malden?

MALDEN: Ano, to jsem.

KEBAB: A prosím, Kašpar, Melichar nebo Baltazar?

MALDEN: Květoslav.

KEBAB: Podivuhodné. Domníval jsem se, že rozhodně Kašpar, Melichar nebo Baltazar. Některý z těch tří. Jmenoval jsem je všechny tři jenom z toho důvodu, že si nejsem jist, který z nich byl ten černý vzadu, ale ta úvaha stejně nebyla správná, protože vy ráčíte být ten černý vpředu.

MALDEN: Ach tak! Vidíte, já na to zapomněl. Měl jsem malou nehodu v laboratoři a neměl jsem dosud čas se umýt. Co mi přinášíte?

KEBAB: Jmenuji se Kebab, Jiří Kebab a jsem pověřen zahraniční společností, kapitálově velmi silnou, abych pro ni opatřoval licence významných vynálezů. Netušil jsem, že váš dům je tak vzdálen od železniční stanice, a proto přicházím v této, pro návštěvy poněkud pozdní době.

MALDEN: Buďte vítán. To je moje vnučka Zuzana.

KEBAB: Velmi mne těší, slečno Maldenová.

ZUZANA: Nejmenuji se Maldenová, nýbrž Popletová. Zuzana Popletová.

KEBAB: Promiňte.

MALDEN: Posaďte se, pane Kebabe, třeba sem a tady je něco pro zahřátí.

Zvuk láhve a číšek, stavěných před hosta.

O jaké vynálezy se vaše společnost zajímá?

KEBAB: Upřímně řečeno o všechny, které mají praktický význam, ale těch je velmi málo. Mohl byste nám nějaký vynález nabídnout?

MALDEN: Zajisté. Pracuji na zařízení pro zvýšení bezpečnosti v uhelných dolech. Kdyby vás to zajímalo, můžeme se na to jít podívat do laboratoře.

KEBAB: Prosím, velmi rád.

Je slyšet dvojí kroky ke dveřím a otevření dveří.

MALDEN: Prosím, račte napřed.

Ještě dva kroky KEBABA.

KEBAB *(zděšeně)*: Pro Krista Pána!

MALDEN: Co je? Ale pro pána krále, já jsem na to úplně zapomněl. Pojďte si sednout. *(Zavře dveře.)* On tam ten přístroj není. Asi vylít oknem, jak to prve bouchlo, snad je někde na dvoře. Ale to nevadí. Dnes už stejně zpět nemůžete, zůstanete u nás, zítra to opravím a uděláme si krásný pokus. To budete koukat!

ZUZANA: To budete!

MALDEN *(žertovně hrozí)*: Zuzanko!

KEBAB: Mohl byste mi o svém vynálezu aspoň něco povědět?

MALDEN: Velmi rád. Aparát je založen na principu, aby se katastrofálnímu výbuchu předešlo řadou výbuchů menších, neškodných. Dovedete si to představit?

KEBAB: Velmi živě. Právě jsem viděl vaši zdemolovanou pracovnu. Máte ještě nějaké jiné vynálezy?

MALDEN: Mám přístroj na měření hloubky moře na základě akustickém. Není to nová myšlenka, podobný aparát už existoval, ale já jsem ho velmi zjednodušil, a tudíž zdokonalil. Všechny opravdu veliké vynálezy jsou jednoduché.

KEBAB: Úplně souhlasím.

MALDEN: Bohužel, nemohu vám tento přístroj předvést, spadl mi do studny.

KEBAB: Do studny?

MALDEN: Snad se vám to zdá podivné, ale studna mi poskytovala jedinou příležitost k pokusům měření hloubek. Při tom jsem se musil naklonit přes roubení a posledně jsem uklouzl. To víte, jsem starý člověk. Aparát mi spadl do vody a to jsem byl ještě rád, že to tak dopadlo, a Zuzanka mne velmi hubovala. Víte, ona se nedovede nadchnout pro vědeckou práci.

ZUZANA: Je-li při ní nebezpečí pádu do studny, rozhodně ne.

MALDEN: Potom mám ještě jeden vynález, který jsem právě před několika dny dokončil. Je to elektrický zvonek k bytu, tak zdokonalený, že není nutno naň zvonit, zvoní sám.

KEBAB: Zvoní sám? Já vám dobře nerozumím.

MALDEN: No, prostě není nutno, aby někdo přišel, víte, třeba listonoš nebo tak někdo, stiskl prstem tlačítko a zazvonil. Zvonek prostě zvoní sám.

KEBAB: Bez listonoše?

MALDEN: Bez listonoše.

KEBAB: No to je ohromné. To nám scházelo!

MALDEN: Že ano. Představte si to pohodlíčko. Prostě se ozve zvonek.

Prudké zazvonění.

(Poplašeně.) Ježíšmarja. Co to, co to? Kdo to blázní?

ZUZANA: Nikdo neblázní, dědečku, někdo zazvonil u domovních dveří.

MALDEN: A proč zvoní, když je otevřeno?

ZUZANA: Asi to neví. Ondřej už šel otevřít.

Vstoupí ONDŘEJ.

ONDŘEJ *(zvýšeným hlasem)*: Pan inspektor Sasín.

MALDEN *(napodobuje ONDŘEJE)*: Ludvík Čtrnáctý!

ONDŘEJ *(udiveně)*: Prosím?

MALDEN: Ludvík Čtrnáctý!

ONDŘEJ: Já nevím, co tím chcete říci, pane.

MALDEN: Já také nevím, co tím chcete říci, když tady tak vykřikujete nějaké jméno. Co vlastně chcete?

ONDŘEJ: Já nechci nic, ale ten pán si přeje s vámi mluvit.

MALDEN: Jaký pán?

ONDŘEJ: No ten Ludvík Čtrnáctý.

MALDEN: Zbláznil jste se? Ludvík Čtrnáctý?

ONDŘEJ *(zmateně)*: Ludvík Čtrnáctý? To já nevím, ale ten pan inspektor Sasín si přeje s vámi mluvit.

MALDEN: A kde je?

ONDŘEJ: V hale.

MALDEN: A on si přeje se mnou mluvit v hale?

ONDŘEJ: Ne v hale, tady!

MALDEN: Tak proč sem nejde, přece si to nebudeme po vás vzkazovat. Požádejte ho, aby šel dál.

ONDŘEJ: Prosím.

ONDŘEJ odejde, pak vstoupí SASÍN.

SASÍN: Dobrý večer. Pan Malden prosím?

MALDEN: To jsem já. Co si přejete?

SASÍN: Promiňte, ale nevyrušuji vás z práce?

MALDEN: Naprosto ne.

SASÍN: Ale snad přece.

MALDEN: Ne, opravdu ne.

SASÍN: Já myslil, jestli vám nepřišlo uhlí?

MALDEN: Uhlí, jak to prosím? A, vy myslíte, jako že jsem tak zčerněn. Já se přece jenom budu muset umýt. Prosím, nevšímejte si toho, to je následek mé krátkozrakosti.

SASÍN *(udiveně)*: Krátkozrakosti? Jak to, prosím?

MALDEN: Ale díval jsem se příliš zblízka na takový menší výbuch.

SASÍN: Ach tak. Dovolte prosím, abych se představil. Jsem policejní inspektor Sasín a trávím dovolenou v tomto kraji. Byl jsem na procházce v okolních lesích a bouřka, která se právě

žene, mne přinutila, abych vnikl do vašeho domu a požádal o přístřeší po dobu deště.

MALDEN: Ale samozřejmě, pane inspektore, buďte vítán. To je moje vnučka Zuzana a to je náš host pan Kebab.

SASÍN: Dobrý večer, slečno, těší mne, pane.

MALDEN: Je to milá náhoda, pánové. Zrovna dnes mi moje vnučka vyčítala, že nemáme nikdy hosty. No to víte, moji vrstevníci jsou dávno mrtvi, Zuzana vyrůstala ve švýcarském penzionátu, takže zde nemá kamarádek, a tak žijeme jako poustevníci.

SASÍN: Ale máte to zde krásné. Kolem dokola lesy, klid a mír. Vy jste zde také na dovolené, pane Kebabe?

KEBAB: Bohužel ne. Pouze služebně.

Otevření a zavření dveří ONDŘEJEM.

MALDEN: Co je, Ondřeji?

ONDŘEJ: Lázeň je připravena, pane.

MALDEN: Pánové, omluvte mne prosím, a kdybyste měli nějaké přání, Ondřej je vám k dispozici. Ondřeji, připravte pánům hostinské pokoje. Večeřet budeme dnes v jídelně.

ONDŘEJ: Prosím, pane.

MALDEN: Zuzanko, dohlédni na přípravu večeře a vy, Ondřeji, pojďte teď se mnou, dám vám klíče od sklepa s vínem.

ONDŘEJ *(radostně)*: Klíče od sklepa s vínem? Velmi dobře, pane.

MALDEN *(žertovně přísný)*: Žádné velmi dobře, Ondřeji, aby to nedopadlo jako posledně. Nanejvýš dobře.

ONDŘEJ: Dobře, pane.

MALDEN a ONDŘEJ odejdou.
Zvuk deště a vichru zvenčí.

KEBAB: Myslím, že je nejvyšší čas, pane inspektore. Venku se už žení všichni čerti. *(Přistoupí k oknu.)* Jak ty lesy ztemněly. Vypadá to teď velmi chmurně. *(Vrátí se ke stolu.)* Není vám na té samotě smutno, slečno Popletová?

ZUZANA: Smutno ani ne, jenom se někdy tuze nudím, zvláště když nemám co číst. To potom velmi závidím lidem, kteří žijí jinak nežli my. Zvláště těm, o kterých čtu v knihách. Třeba policejním úředníkům.

SASÍN: Ale, ale a copak jim závidíte?

ZUZANA: No tak. Všecko. Vy jste policejním inspektorem, že ano?

SASÍN: Ano.

ZUZANA: Třeba jako inspektor French ze Scotland Yardu?

SASÍN: No tedy zrovna takový ne, mnohem prozaičtější a mnohem méně úspěšný. A nemyslím, že by to bylo zvlášť pěkné povolání.

ZUZANA: Ó, jistě je.

SASÍN: Proč jste o tom tak přesvědčena?

ZUZANA: Myslím, že to musí být hezké, nebýt vázán na jedno místo, samostatně pracovat, pátrat, rozhodovat se, přemýšlet a kombinovat, chránit hodné lidi a stíhat zlé, krok za krokem, nezadržitelně jako osud.

SASÍN: Vy čtete detektivní romány?

ZUZANA: Ano, ale dědeček to nesmí vědět a Ondřej říká, že se to nesluší. Vy takové romány nečtete, pane inspektore?

SASÍN: Nečtu, ale rád si vzpomínám na doby, kdy jsem jim holdoval. Víte, to tenkrát vycházely takové černé sešitky, to vy už se nepamatujete, a jmenovaly se cliftonky. V každém tom sešitku prožíval slavný detektiv Leon Clifton spoustu nebezpečí tak strašlivých, že by při nich musel přijít o život aspoň prapor pěchoty. Ne tak The Grand Carlin, jak mu tam říkali. Ten byl prostě nesmrtelný.

KEBAB: Vzpomínám si na jedno jeho dobrodružství. To byl zajat bandou vrahů, chloroformován, spoután a odnesen do sklepa. Tam mu náčelník těch vrahů prostřelil revolverem hlavu, otevřel poklop a bezvládné tělo Leona Cliftona tam

hodil. Počkal, až to šplouchlo, pak zahučel „Zhyň, kletý slídile!“, kteroužto poznámku si mohl ušetřit vzhledem k té prostřelené hlavě, a pak odešel klidně domů. Když vstoupil do svého bytu, zvedl se z křesla u krbu Leon Clifton s revolverem v pravici a vyzval padoucha, aby dal ruce vzhůru. Vrah mu nemohl vyhovět, protože leknutím omdlel jako špalek, a já se mu nedivím.

ZUZANA: To tedy romány Edgara Wallace jsou lepší.

KEBAB: Ale jistě. Zvlášť pokud je ještě psal sám.

ZUZANA: Pokud je psal sám? Jak to myslíte?

KEBAB: No, říká se o něm, že když se stal slavným, přijal spoustu sekretářů, kteří vlastně pak psali, a on to jenom řídil. Asi tak, že ráno řekl tomu zaměstnanci: „Tak dávejte pozor: V další kapitole dostane ten milionář vyděračský dopis, po krátkém váhání se svěří policii, inspektor Elk mu dá k ochraně dva detektivy, ale přesto bude milionář příštího dne nalezen ve své ložnici mrtev. Při pitvě se zjistí, že byl otráven. Pište, a až s tím budete hotov, přijďte a já vám řeknu, co dál.“

ZUZANA: Pánové, neberte mně iluze.

SASÍN: Dokonce jsem slyšel takovou anekdotu: Wallace potkal na ulici svého známého a ptal se ho: „Četl jste už můj nejnovější román?“ A ten zlomyslník řekl: „Ne, vy ano?“

KEBAB: Tak si z toho, slečno, nic nedělejte, to my jenom tak. Já se dovedu docela dobře vžít do nadbytku romantiky vašeho mládí a představuji si vás, jak někde v koutku se zatajeným dechem sledujete první stránky detektivky, na nichž se kupí spousta nejasných věcí, záhad a tajemností, ale vy věříte, že se to všechno vysvětlí, vyjasní, dobré bude odměněno a zlé ztrestáno, neboť hle, dveře se otvírají a slavný detektiv vstupuje na scénu.

Vejde BROKEŠ.

BROKEŠ: Dobrý večer!

KEBAB: Buďte vítán, slovutný detektive.

SASÍN: Kde račte mít doktora Watsona, mistře Holmesi?

KEBAB: Temnoty budou rozptýleny, neboť do nich vešla hvězda Scotland Yardu!

SASÍN: Přestupníci zákona, třeste se, Leon Clifton sám.

BROKEŠ *(zmateně)*: Pánové, já vám vůbec nerozumím.

ZUZANA: Promiňte, prosím, ti pánové žertují. Co si račte přát?

BROKEŠ: Jak to přát? Ach tak, přát, promiňte, já jsem trochu popleten tím nezvyklým uvítáním. Jmenuji se Brokeš a chtěl jsem se zeptat, nemáte-li zde telefon. Potřeboval bych si zavolat do nějaké autodílny, aby přijeli pro můj vůz a vzali ho

do vleku. Moje stará dobrá tatra si postavila hlavu a zůstala stát zrovna před vaším domem.

ZUZANA: Bohužel, náš telefon je zapojen na venkovskou poštu a může dostat spojení s městem pouze do šesti hodin večer.

BROKEŠ: To je velmi nepříjemné. Budu musit podniknout tu cestu pěšky.

ZUZANA: Ale to je vyloučeno. Do městečka je 11 kilometrů, nehledě k tomu, že venku prší. Dědeček by vás jistě nepustil. Buďte, prosím, naším hostem a zítra ráno v 8 hodin můžete dostat telefonické spojení.

BROKEŠ: Opravdu nevím, mohu-li do té míry zneužívat vaší laskavosti.

ZUZANA: Prosím, o tom nemluvte. Máme dnes stejně hosty. Zařídím, aby byl pro vás připraven pokoj. Promiňte, pánové. *(Odejde.)*

SASÍN: Co byste byl dělal, kdyby ten telefon fungoval?

BROKEŠ: Byl bych předstíral, že z té správkárny nemohou přijet, až zítra ráno.

KEBAB *(sarkasticky)*: A že se vám ten vůz zastavil zrovna před domem.

BROKEŠ: Náhoda.

KEBAB: Trochu mnoho náhod najednou. Vynálezy, bouřka a defekt auta.

BROKEŠ: A to přivítání máte u mne schováno.

SASÍN: No vážně, Brokeši, vás sem taky čert nosil. Copak nemůžete ovládnout tu svoji detektivní vášeň po všech těch blamážích, které jste už měl? Vždyť jste mi slíbil, že použijete své metody č. 1, sednete si s lulkou u krbu a rozřešíte ten případ kombinační logikou, aniž byste sem jezdil. Ale dobře mi tak, neměl jsem vám o tom říkat.

BROKEŠ: Slovutný policisto, nebojte se konkurence ubohého amatéra.

SASÍN: Jediné, čeho se po zkušenostech s vámi bojím, je, že zase usvědčíte zarážející množství pachatelů. Nikdy jsem nemohl přijít na chuť vašim teoriím, podle kterých mohlo jednu nedobytnou pokladnu otvírat současně sto dvacet lidí. No, ale když už jsme tady zase všichni tři, tak jsou to zbytečné řeči.

KEBAB: Správně, a proto se do toho dejme. Co vlastně je v tom dopise?

SASÍN: Mohu vám to přečíst. Kdepak to máme. Tady. Vážený pane! V zájmu spravedlnosti upozorňuji na záhadu kolem osoby Květoslava Maldena, vynálezce, který obývá tak zvaný Kamenný dům, stojící v lesích severozápadně od Lovčí. Tento dům patřil, a podle pozemkových knih dosud patří, Karlu

Popletovi, soukromníku, který bydlil v Kamenném domě až do roku 1925. V té době, tedy před patnácti lety, objevil se poprvé na scéně Květoslav Malden a krátce potom původní majitel Kamenného domu zmizel. Od té doby spravuje celé jeho jmění uvedený Malden a utápí je ve svých pochybných vynálezech. Naskýtá se domněnka, že původního majitele násilným způsobem odstranil, aby se zmocnil jeho majetku. Zjistil jsem v matrice, že úmrtí Karla Poplety nebylo hlášeno. V Kamenném domě žije Zuzana Popletová, 18 roků stará. Domnívá se, že vynálezce Malden je jejím dědečkem. Z různosti jmen soudím, že by mohlo běžet pouze o dědečka z matčiny strany, a podnikl jsem v tomto směru pátrání. Při tom jsem zjistil, že zemřelá matka Zuzany Popletové byla rozená Kohoutová, dcera mlynáře Jakuba Kohouta. Jméno Malden se v celém rodokmenu nevyskytuje. Domnívám se, že ujmete-li se případu, bude vaše námaha korunována překvapujícím odhalením. Váš neznámý přítel.

BROKEŠ: Rozhodně ho zabil!

SASÍN *(unaveně)*: Kdo a koho? Prosím vás, nemůžete být trochu méně ztřeštěný? Vždyť na tom nemusí být ani slova pravdy. Nepřijel jsem proto, abych někoho stůj co stůj usvědčil, nýbrž abych se dověděl, jak to bylo. Snad je to pomsta propuštěného sluhy nebo tak něco. V každém případě se s Kebabem míníme pokusit o rozluštění a uzavřeli jsme sázku.

BROKEŠ: Doufám, že ji rozšíříte i na mne.

KEBAB: Poslechněte, není vám líto těch peněz, které jste už prohrál? Co tomu říká bilance vašeho seriózního obchodu, a hlavně vaše manželka?

BROKEŠ: Vaše starosti o můj finanční stav, kdykoliv se chci vsadit, jsou poněkud urážlivé.

KEBAB: Ó, promiňte, tak to nebylo myšleno a já se vám omlouvám. Tak tedy: Vklad je tisíc korun a vyhrává ten, kdo nejdříve najde úplné vysvětlení.

BROKEŠ: Souhlasím.

SASÍN *(ironicky)*: To bude krásná zábava. Budeme při tom pátrání padat jeden přes druhého… Mám návrh. Jsme tři a obyvatelé toho domu jsou také tři. Losujme o ně. Losujme, kdo má udeřit na dědečka, kdo na sluhu a kdo na slečnu Zuzanku.

BROKEŠ: To by bylo nespravedlivé. Ta Zuzanka nemůže nic vědět. Když se to stalo, byly jí tři roky. Je pochybné, ví-li o něčem ten sluha. Sázku vyhraje, kdo dostane na pospas toho starého padoucha. Aspoň pokud se mne týče, jsem přesvědčen, že použiji-li metody č. 4, zhroutí se v ohni mých otázek.

SASÍN: Někdy přemýšlím, co byste si počal, kdybyste neměl své metody očíslovány. Ale myslím, že nemáte tak docela pravdu, pokud jde o užitečnost výslechu toho dědečka. Jsem ochoten upustit od losování a ponechat Maldena vaší metodě č. 4. Já bych dal přednost výslechu toho sluhy. Pak by ovšem pro Kebaba zbyla ta vnučka.

KEBAB: Souhlasím. Mám-li prohrát 1000 Kč, ať je prohraju příjemně. Ta dívka mě zajímá poněkud více nežli ten případ. Mimo to se domnívám, že i ona může něco užitečného vědět.

BROKEŠ: Tedy ujednáno. Vzhůru do boje! Jděte si vyhledat své oběti a já zde počkám na starého zločince.

KEBAB: Dobrá, pojďte Sasíne.

SASÍN a KEBAB odejdou. BROKEŠ chodí po pokoji.

BROKEŠ: Má to tu pěkné. Žil si tady jako pán a asi se mu nebude chtít se s tím loučit. To bych rád věděl, k čemu je tahle nestvůra. To je nějakých koleček a vypínačů.

Vstoupí MALDEN.

MALDEN: Kdo jste, prosím, a co si přejete?

BROKEŠ: Nezáleží na tom, kdo jsem. A co si přeji? Přeji si, aby vůle Prozřetelnosti byla naplněna, přeji si, aby spravedlnost neuvízla na poloviční cestě, přeji si, aby po zločinu přišel trest, a ze všech sil se o to přičiním.

MALDEN: Máte pěkné zásady a nemám, co bych namítal. Bohužel nevím, co tím chcete říci.

BROKEŠ: Chci říci, že všechno má svůj konec a je nutno se s tím smířit, Maldene. Čím klidněji to nahlédnete, tím lépe pro vás. Je konec. Konec hry, kterou jste hrál 15 let. Uvědomujete si to?

MALDEN: Prozatím si uvědomuji, že mluvíte poněkud zmateně.

BROKEŠ: Klamete sám sebe, Maldene. Rozumíte mi docela dobře, ale snažíte se oddálit i strašnou jistotu, že jste svůj boj se spravedlností přece jenom prohrál.

MALDEN: Dovolte mi otázku: cítíte se být zdráv?

BROKEŠ: Děkuji za optání. Vaše obavy jsou zcela zbytečné. Ale přejděme k věci.

MALDEN *(nedočkavě)*: Přejděme.

BROKEŠ: Vy nejste Malden!

MALDEN *(s úžasem)*: Jak to, prosím?

BROKEŠ *(křičí)*: VY... NEJSTE... MALDEN!!!

MALDEN *(ustrašeně)*: Prosím, prosím, jak myslíte. Nechci vám odporovat. Nejsem Malden.

BROKEŠ *(vítězoslavně)*: Přiznáváte se, že nejste Malden?

MALDEN: Přiznávám se, že nejsem Malden.

BROKEŠ: Dobře, Maldene. Musíte se smířit s tím, že po 15 letech přišel někdo, na koho vaše prohnanost nestačila, kdo měl mozek jasnější než vy. A moje vítězství je tím větší, čím geniálnější byl váš zločin. Snažte se být nezaujatým, Maldene,

a řekněte, není lidský mozek něčím, co nás naplňuje úžasem?

MALDEN: Mluvíte-li o svém mozku, musím se přiznat, že mne opravdu naplňuje úžasem. Už dávno jsem neslyšel tolik nesmyslů najednou a začínám toho mít dost.

BROKEŠ: Domníval jsem se, Maldene, že jste opravdu velikým mužem a že přijmete porážku statečně. Myslím, že jsem se mýlil. Před chvílí jste se přiznal, že nejste Malden.

MALDEN: A promiňte, prosím, kdo tedy vlastně jsem?

BROKEŠ *(dramaticky)*: VY JSTE VRAH!!!

MALDEN *(s náhlým souhlasem)*: Vrah. Prosím. Beze všeho.

BROKEŠ: Počkejte! Vy si myslíte, že jsem blázen, ale já jsem to vypátral.

MALDEN: Že jste blázen?

BROKEŠ: Ne, že vy jste vrah!

MALDEN: Tak víte co? Jděte na policii a všechno to tam oznamte. Oni vám řeknou, co si o tom myslí. Já bych vám to řekl, ale vy byste se urazil. *(Odejde.)*

BROKEŠ: Zatracený chlap.

Vejde SASÍN a ONDŘEJ.

SASÍN: Tak vy tvrdíte, Ondřeji, že odsud nikdo záhadně nezmizel?

ONDŘEJ: Tvrdím, že se tady někdo záhadně objevil a zmizí teprve, až to všechno oznámím panu Maldenovi.

SASÍN: Prosím vás, ještě jednu otázku. Jak dlouho tady je ten robot?

ONDŘEJ: Velmi dlouho, asi patnáct let. A ještě velmi dlouho tady bude, a to by se o vás říci nedalo. *(Odejde.)*

SASÍN: Chytré. Krásné. Geniální!

BROKEŠ: O čem to mluvíte?

SASÍN: O tom, jak vtipně rozřešil pachatel nejtěžší otázku zločinu úkladné vraždy: kam ukrýt mrtvolu.

BROKEŠ: A kam ji ukryl?

SASÍN: Dal ji všem na oči. Byla stále zde. Všichni ji mohli vidět, chodili kolem ní a ten dobrák Ondřej na ní oprašoval 15 roků prach.

BROKEŠ: Pro všechno na světě! Myslíte toho robota?

SASÍN *(dychtivě)*: Rychle, Brokeši, nějaké nástroje a pokusíme se tu nestvůru rozmontovat.

BROKEŠ: Mám nářadí ve voze. Hned se vrátím. *(Odběhne.)*

SASÍN *(rozjímavě)*: Tak vidíš, Karle Popleto, přeci jsi se dočkal. Spravedlnost je jako mlýny boží. Co asi z tebe zbylo v té obludě za tolik let? Patnáct roků jsi se díval, jak roste tvoje vnučka a stárne dobrý Ondřej, 15 roků jsi se díval, jak kolem tebe chodí tvůj vrah. Ale teď se čas naplnil.

Přijde BROKEŠ.

BROKEŠ *(udýchaně)*: Tady je to.

Zvuk nástrojů.

Tu máte.

SASÍN: Tohle ne, to se na ty šrouby nehodí.

BROKEŠ: Tak francouzský klíč.

SASÍN: Ukažte.

Zvuk demontáže.

Odšroubujte to na druhé straně. Zkuste tu desku vyndat. Nejde to?

BROKEŠ: Ani se to nehne.

SASÍN: Počkejte, ono to drží ještě tadyhle. Mimochodem, jak jste dopadl s výslechem?

BROKEŠ: Špatně. Metoda č. 4 selhala. Chtěl jsem ho vyvést z rovnováhy a on si myslil, že blázním. Nebo aspoň předstíral, že si to myslí.

SASÍN: Tak, teď to zkusíme ještě jednou. Ale tak ne, to musíte zároveň se mnou, a ne to tak příčit. Tak, tak, výborně.

BROKEŠ *(zklamaně)*: Hmm.

SASÍN *(zklamaně)*: Tak.

BROKEŠ: Tak to bychom jako měli.

SASÍN: Jak je to možné?

BROKEŠ: To nevím, ale zřejmě vám to nevyšlo. Dráty, dráty a nic než dráty. Teď to vypadá jako telefonní centrála po zemětřesení, a jestli nás u toho ten dědek chytí, tak se máme na co těšit.

Vejde KEBAB.

KEBAB: Poslechněte, Sasíne,... a jej... co jste to s tím udělali?

BROKEŠ: Ale tady Sasín říkal, že by v tom musel být hrom, aby to nefungovalo. Tak se chtěl podívat, co tomu schází, a opravdu tam nenašel to, co tam hledal, a tak je z toho celý mrzutý, protože o něm nevyjde knížka „Případ inspektora Sasína".

KEBAB: Pokud se pamatuji, Brokeši, jasně jste nemluvil nikdy, ale teď je to s vámi čím dál tím horší. Sasíne, půjčil byste mi na chvíli ten anonymní dopis?

SASÍN: Tady je, co s ním budete dělat?

KEBAB: Chci jenom zjistit, kdo ho psal.

BROKEŠ: Kdybyste raději chytil nejdříve vrahy a pak se staral, kdo napsal ten dopis. Ten je úplně jasný a dosud jsme nezjistili ani jedinou věc, která by mu odporovala.

KEBAB: Mluvte, prosím, za svou osobu. Já jsem zjistil věci, které mu odporují dokonale. Tak, pánové, můžete pokračovat v rozebírání toho robota a já vám sem pošlu pana Maldena, aby vám pomohl.

SASÍN: Jen se opovažte.

KEBAB odejde.

Tohle mohl být můj nejkrásnější úspěch. Byla to taková krásná kombinace. Brokeši, já už stárnu a patřím do starého železa.

BROKEŠ: Ale nesmysl. Tady si nalejte, to vás trochu vzpruží.

Zvuk číšek.

Co bych měl říkat já? U mne jsou úspěchy tak řídké jako u vás neúspěchy. Tak pijte.

SASÍN: Brr! Prosím vás, co to je? To jsem ještě jakživ nepil.

BROKEŠ: To je asi nějaký Maldenův vynález zkázy. Je to něco jako vitriol. Dáte si ještě jednu?

SASÍN: Za nic na světě.

BROKEŠ: Tak myslím, abychom se pokusili dát zase toho robota dohromady. Jistě by se vám nechtělo vysvětlovat, co jste v něm hledal.

SASÍN: Máte pravdu. Dejme se do toho.

BROKEŠ: Kam jste dal ty šrouby?

SASÍN: Tady jsou. Tak tam tu desku zasuňte.

BROKEŠ: Počkejte, kam patří tenhleten drát?

SASÍN: Já nevím, na tom nezáleží, někam ho vražte.

BROKEŠ: A co je tohle? Kde to bylo?

SASÍN: To vypadlo, jak jsme vyndali tu desku.

BROKEŠ: To asi patří sem. Kde je ten francouzský klíč?

SASÍN: Já nevím.

BROKEŠ: Vždyť jste ho měl.

SASÍN: Měl, ale nemám. Snad je někde uvnitř.

BROKEŠ: Kde uvnitř?

SASÍN: No v tom robotu. Počkejte. Tady je. Měl jsem ho v kapse.

BROKEŠ: Přitlačte to na druhé straně.

SASÍN *(ustrašeně)*: Co to děláte?

BROKEŠ: Proč?

SASÍN: No že to hýbalo rukama.

BROKEŠ: Neblázněte!

SASÍN: No vážně.

Rachot mechanismu.

Viděl jste to?

BROKEŠ: Poslechněte, Sasíne, buďto jsme se zbláznili nebo já nevím.

Rachot mechanismu, který se dal do pohybu, trvá během další řeči.

SASÍN: Pojďte od toho, pojďte od toho! Podívejte se, co to dělá.

BROKEŠ: Sakra, počkejte, co tohleto je? *(Vítězně.)* Už to mám! On míchá karty!

SASÍN: Vždyť žádné nemá.

BROKEŠ: Nemá, ale míchá. Míchal by, kdyby je měl. Dejme mu karty!

SASÍN: Brokeši, neblázněte, kde je máme vzít?

BROKEŠ: Snad budou v hracím stolku. Já jdu k němu. Co mi může udělat?

Zvuk kroků ke stolku, otevření zásuvky, rachot zatím stále trvá.

Tady máš, kamaráde.

Rachot se ztlumí, je slyšet rychlé míchání karet.

Ježíši, ten to umí, Sasíne, pojďte se podívat, to je úžasné.

SASÍN: Dejte mně pokoj, já mám rád věci, kterým rozumím, ale z tohohle mi naskakuje husí kůže.

BROKEŠ: Podívejte se, rozdává na mariáš.

Rachot ustane a rozhostí se ticho.

Sasíne, on čeká na nás! Budeme hrát?

SASÍN: Snad nemyslíte, že tahle škatule dovede hrát mariáš? Já s tím nechci nic mít.

BROKEŠ: Vy se bojíte! To je zajímavé! Vzpomínám si, kolikrát jste lezl do největších nebezpečí jako blázen, a teď, protože nějaký automat rozdává karty, jste celý zelený.

ROBOT *(dutým hlasem)*: Flek!

Zděšená pomlka.

BROKEŠ *(zaraženě)*: Jste celý zelený.

ROBOT: Flek!

BROKEŠ: ... jste... celý... zelený.

ROBOT: Flek!

BROKEŠ *(rozpačitě)*: Podívejte se, on mluví, co mám dělat?

SASÍN *(zlomyslně)*: Dejte mu re, když jste si to spískal. Říkáte zelený, on myslil, že je volíte, a dal vám flek. To bude legrace, jestli tak máte od zelených jenom plonkovou desítku. To si

tedy opravdu půjdu zahrát. Tak vy už jste jako volil, dejte dvě do talonu a hrajem. *(Přisune si židli.)*

BROKEŠ: Dobře, za tu legraci to stojí. Tak to odložíme, ten flek jako platí a nesu.

Zvuk tří karet, postupně plesknuvších o stůl.

A kule!

Zvuk jako předtím.

Ještě jednou kule. Ták, trumfíčka, to je v pořádku, nese pan robot.
Červený? To mám. Dvacet.

Otevřou se dveře, vstoupí ONDŘEJ.

ONDŘEJ: Pánové, prosím... co... *(Zaječí hrůzou.)* Jéé!! *(Uteče a práskne dveřmi.)*

SASÍN: Co ten chlap blázní? Tak červený, to vám zabiju esem a podruhé s nimi nechoďte. Žaludy! Dobře, á pan Brokeš nemá. Tak jsme vás načali. Červený? To mám ještě desítku. A žaludy, a naklopte trumfíčka! No, počkejte, to nejde, jak to že teď máte žaludy, Brokeši, a prve jste mi zabil eso trumfem.

ROBOT: Renonc, renonc, renonc, renonc. *(Opakuje to slovo se stále stupňovanou intenzitou a tluče rytmicky rukama do stolu, což vydává dutý dřevěný zvuk.)*

BROKEŠ: To jsem si opravdu nevšiml.

ROBOT: Renonc, renonc, renonc, renonc, renonc, renonc.

BROKEŠ: No dobře, tak já vím, já to tedy zaplatím.

ROBOT: RENONC, RENONC, RENONC.

Rány do stolu se stupňují.

BROKEŠ: Proboha, Sasíne, co mám dělat? Musíme ho nějak zastavit, vždyť on se rozbije.

SASÍN: No jo, zastavit, ale jak? Zkuste mu podržet ty zatracené ruce.

ROBOT: RENONC, RENONC, RENONC.

SASÍN: Takhle ho neudržíte, pozor, vždyť převrhnete stůl!

Rána padající židle, supění obou MUŽŮ a stupňující se rachot mechanismu ROBOTOVA.

ROBOT: RENONC, RENONC, RENONC.

BROKEŠ *(udýchaně)*: Zkuste otočit tímhle vypínačem.

SASÍN: Hned.

Cvaknutí vypínače.

ROBOT: Hlásím kulovou stovku se sedmou, hlásím kulovou stovku se sedmou, hlásím kulovou stovku se sedmou.

SASÍN: To jsme se vytrhli, teď zas bude řvát tohle.

ROBOT: Hlásím kulovou stovku se sedmou, hlásím kulovou stovku se sedmou. HLÁSÍM KULOVOU STOVKU SE SEDMOU.

Hluk zápasu se stupňuje.

SASÍN: Vždyť mu tu ruku ulomíte!

BROKEŠ *(vztekle supí)*: To je jedno!

ROBOT: HLÁSÍM KULOVOU STOVKU SE SEDMOU, HLÁSÍM…

SASÍN: To je k zbláznění!

ROBOT: HLÁSÍM KULOVOU STOVKU SE SEDMOU.

BROKEŠ *(vztekle)*: Flek!

ROBOT: RE!

BROKEŠ: Sup!

ROBOT: TUTI!

BROKEŠ: Sasíne, proboha, jak je to dál?

ROBOT: HLÁSÍM KULOVOU STOVKU SE SEDMOU…

Vejde MALDEN.

MALDEN: Pro Boha, co to děláte?

BROKEŠ: Pojďte si tu bestii zastavit. Už hraje hodinu kulovou stovku!

Zvuk vypínače, potom kontrastující ticho.

MALDEN: Pánové, jak jste to, prosím vás, udělali, že to funguje?

BROKEŠ: My jsme to zkrátka spravili.

MALDEN: To je úžasné. Já už jsem se dávno vzdal naděje, ačkoliv jsem se domníval, že může být jen nepatrná chyba v mechanismu.

BROKEŠ: Ano, docela nepatrná chyba, ani nestojí za řeč. Vážnější chyba je, že mi ten splašený aparát potrhal šaty.

MALDEN: Opravdu, vy vypadáte! A oba!

SASÍN: Na příští partii s vaším robotem si vezmu brnění.

MALDEN: Já dnes nevycházím z překvapení. Dějí se tady podivné věci. Tenhleten pán mne prve obviňoval z nějaké vraždy, před chvílí se Ondřej nervově zhroutil a nemůžeme z něj dostat slova. Teď ho tam Zuzana a pan Kebab ošetřují.

SASÍN: Toho si nevšímejte, za chvíli mu bude lépe. Je to nějaký divný člověk, že ano? Nemůže vidět, když se hrají karty nebo co?

BROKEŠ: Tak abychom to tady dali trochu do pořádku. Pane Maldene, co máme udělat s tím robotem? Snad abychom ho odnesli do laboratoře.

MALDEN: Prosím, beze všeho.

BROKEŠ: Vidíte, Brokeši, kdybyste dával pozor na hru a nezabíjel mi eso trumfem, když máte žaludy, tak jsme si mohli krásně zahrát. Škoda.

MALDEN: To se dá velmi lehce napravit. Po večeři jsem vám k dispozici a můžeme si dát krásnou partičku.

BROKEŠ: Výborně!

Vejde KEBAB.

KEBAB: Ondřej se už zotavil, pane Maldene.

MALDEN: No tak je všechno v pořádku.

KEBAB: Brokeši, pro Krista Pána, jak to vypadáte? A Sasín také. Co se stalo?

BROKEŠ: Ale nic, hráli jsme karty.

KEBAB: Hmm, tak vy jste hráli karty. A vyhráli jste?

BROKEŠ *(s předstíranou lhostejností)*: Ani nevím.

KEBAB: Já se ptám jen proto, že mám v úmyslu požádat vás i Sasína o tisíc korun a nerad bych vás přivedl do rozpaků.

SASÍN: Tím chcete říci, že jste případ rozluštil a tím vyhrál naši sázku?

KEBAB: Ano, mohu vám ihned podat důkazy.

BROKEŠ: No, jsem zvědav. Mohli bychom se na to posadit.

KEBAB: Zajisté. Zároveň prosím pana hostitele, aby jako osoba nejpovolanější rozhodl, zda jsem sázku vyhrál.

MALDEN: S největší radostí, ale nemám nejmenšího ponětí, o jakou sázku běží.

KEBAB: Dovolte, abych vás stručně informoval. Inspektor Sasín dostal anonymní dopis, ve kterém byl upozorněn, že asi před patnácti lety zmizel záhadným způsobem majitel tohoto domu Karel Popleta. Byla naznačena i možnost vraždy a vy jste byl pravděpodobným pachatelem. Sasín, Brokeš a já jsme uzavřeli sázku s vkladem 1000 Kč a podmínkou, že zvítězí ten, kdo první celý případ rozřeší. Proto jsme sem přišli pod různými záminkami.

MALDEN: Velmi dobře. A jak jste ten případ rozřešil?

KEBAB: Zjistil jsem, že Karel Popleta jste vy.

BROKEŠ *(vítězně)*: Já jsem to povídal, že není Malden.

KEBAB: … zjistil jsem, že Karel Popleta jste vy a že jste před 15 lety začal užívat jména Květoslav Malden. Tato okolnost zavinila celé nedorozumění.

MALDEN: Zcela správně. Udělal jsem to proto, že jestliže se k povolání vynálezce druží jméno Popleta, má to smysl poněkud zlomyslný. Změna jména mi byla úředně povolena a mohu vám o tom předložit doklady.

SASÍN: Správné a jednoduché. Jak jste to, Kebabe, zjistil?

KEBAB: Velmi originálním způsobem. Řekl jsem: „Slečno Zuzanko, jak je to vlastně s tím vaším dědečkem?“ A dověděl jsem se to. Je to metoda poněkud prostoduchá, nemá číslo, ale mně se osvědčila.

SASÍN: O důkaz více, že detektiv se má držet při zemi. Vyhrál jste a my s Brokešem platíme.

KEBAB: Zcela správně. Tady je ten dopis, pane Maldene, a řekněte nám, proč jste to psal.

SASÍN *(překvapeně)*: Pan Malden?

BROKEŠ: To je zajímavé.

MALDEN: Nebudu zapírat. Psal jsem to. Ale to nic není, pánové. To já jsem napsal ještě jiné věci. Oznámil jsem četnictvu, že se v okolí potuluje uprchlý trestanec, nabídl jsem svůj dům zdarma k dispozici filmové společnosti a dal jsem do novin inzerát, že budu finančně podporovat neuznané vynálezce. *(Tajemně.)* Dovedete si, pánové, představit, co se teď bude dít?

KEBAB: Ale proboha, proč jste to udělal? Proč?

MALDEN *(plačtivě)*: Když já jsem se tady tak nudil!

Pacienti v rozpacích

Ulice velkého města byla plna ruchu, zvonění tramvají, křiku kamelotů a houkání aut. Muž vedl ženu za ruku, proplétal se mezi chodci a bloudil zrakem po tabulkách u domovních vchodů. Advokátní kancelář, ažurování, výroba rukaviček, zubní technik, společnost pro obchod uhlím první patro vlevo, a znovu advokátní kancelář. Unavená a pobledlá mladá žena si v duchu přála, aby ještě dlouho nenašli tabulku lékaře, ale nebylo jí to dopřáno. S leknutím četla zároveň s mužem, že MUDr. V. Chodec, praktický lékař, ordinuje od dvou do pěti hodin. Jen nerada sledovala manžela do temného průjezdu a po vyšlapaných kamenných schodech. Byli v jednom z těch starých domů, na jejichž schodištích vás obklopí šero a chlad a do srdce se vám dere divný smutek, takový jako po zemřelé lásce. Takové domy jsou plny nějakých teskných vzpomínek a tragédií lidí, kteří jsou dávno mrtvi. Díváte-li se na staré, vyšlapané schody, musíte myslit na smrt. V takových domech by neměli bydlit lékaři.

Mladá dvojice stanula u dveří s rytou mosaznou tabulkou MUDr. Chodce a muž zazvonil. Někde daleko za dveřmi se rozkřikl zvonek a zase bylo tísnivé ticho. Trvalo tak dlouho, že vzbudilo v ženě naději.

„Pojď pryč, tam nikdo není."

Muž se s porozuměním usmál, pohladil ji po tváři, ale čekal dále. Pak už sám zaváhal, ale právě v té chvíli se za dveřmi ozvaly šouravé kroky. Otevřel jim starý ošumělý člověk a mlčky je pustil dál. Potom ukázal na několik starobylých židlí a zmizel v nějakých dveřích. Na stole leželo několik čísel prastarých časopisů a svázaný

ročník Světozoru z roku 1910. Muž v něm pomalu listoval a díval se se zvědavostí a údivem na šaty lidí z doby, kdy byl nemluvnětem. Pojednou si uvědomil, že člověk, který je uvedl, zůstal věren módě té doby. Vlastně všechno, ten starý dům, čekárna, ve které seděl i muž, který zmizel v tmavých dveřích, to všechno se nehodilo do této doby a působilo dojmem rezervace, časem nedotčené.

„Myslíš, že to byl lékař? Ten co nám otvíral?“ ptala se žena.

„Nevím. Myslím, že ne.“

Tmavé dveře se otevřely a muž z roku 1910 je zavolal. Vešli do místnosti, která se podobala školnímu kabinetu, ale ničím nepřipomínala ordinaci lékaře. Starý pán si sedl k psacímu stolu a díval se oknem na střechu protějšího domu.

„Sedněte si!“ řekl. Žena si poslušně sedla na rozviklanou židli.

„Vy si taky sedněte!“ řekl přes rameno směrem k muži.

Stále se díval na střechu protějšího domu. Pak začal něco psát. Ke strachu v očích ženy se teď připojila jiskřička veselého údivu. Podívala se na muže a opatrně pokrčila rameny. Pak bylo zase ticho, až lékař promluvil.

„Co vám schází?“

Poslouchal ženiny stesky a docela maličko pokyvoval hlavou. Pomalu odložil pero a sepjal ruce. Díval se oknem na střechu protějšího domu. Když žena domluvila, seděl bez pohnutí dál. Chvíli bylo ticho, pak nemocná přidala ještě několik vět, podívala se tázavě na manžela a znovu se odmlčela. Potom se lékař sklonil nad psacím stolem a zase psal. Minuty pomalu klouzaly tichem a zdálo se, že starý pán na ty dva lidi úplně zapomněl. Psal a psal. Muž se díval na jeho staré ruce, otřepené manžety a v duchu uvažoval, bude-li mít ještě dost času najít jiného lékaře, než skončí hodiny ordinace. Pero vytrvale skřípalo. Muž se naklonil k ženě a pošeptal jí:

„Pojď pryč! Myslím, že jsme se spletli. To je asi spisovatel.“ Potom se s radostí díval, jak žena přemáhá smích. Trvalo ještě chvíli, než lékař začal mluvit. Teď se zase zdálo, jako by nepatřil sem, nýbrž za školní katedru. Mluvil zřetelně a pomalu, po každé větě se odmlčel, jako by čekal, až si ji posluchači napíší.

„Má-li někdo žaludeční nevůli, musí si voliti stravu opatrně. Má jísti potravu jednoduchou, domácí, a není-li to možné, musí se v restauraci vystříhati pokrmů těžko stravitelných. Nejezte v hostincích žádné polívky. To jsou bryndy, jsou v tom šťávy ze starých pečení a omáček, to žaludek nechce, to žaludek obtěžuje. Nejezte těžká masa, ještě tak nejspíš si můžete dát smažený řízek. Brambory si k tomu nedávejte, raději rohlík slanej, kmínovanej. Byl jsem jednou v automatu a viděl jsem, jak tam prodavač házel syrové brambory do vroucího oleje a hned je prodával. To dá rozum, že za takovou chvilku to nemůže být hotové, lidé to jedí a z toho jsou potom ty žaludeční potíže. Ty moderní polívky taky nejsou všecko. Nebojme se vrátit se ke staré české jíšce. Víte, jak se dělá jíška?“ zeptal se přísně. Nečekal na odpověď a pokračoval. „Jíška se dělá z mouky a másla. V kuchařských knihách to bejvalo. Jestli to tam ještě je, nevím. Nedá to žádnou práci, může se toho udělat víc a žaludek to neobtěžuje.

Když říkáte, že nejste zdejší, tak se jistě stravujete v hostinci. Jestli vám můžu radit, jděte do toho automatu za rohem na náměstí. Je tam stále nával, a proto tam mají všechno čerstvé. Jak jsem říkal, dejte si tam telecí řízek a žemli nebo rohlík slanej, kmínovanej. Můžete si dát trochu přírodního červenýho vína. Kdybyste cítila, že ho máte dost, tak to tadyhle mladej dopije. Taky ten řízek tam nenechávejte, kdybyste ho nemohla dojíst, řekněte si o papír a vemte si ho s sebou do kabelky. Sníte to třeba později.“

Starý pán řečnil a díval se na protější střechu. Potom vzal recept a vysvětloval mladým lidem, co je na něm napsáno. Jmenoval jednotlivé součásti předepsaného léku, uváděl jejich chemické vzorce, vysvětloval účinek a pověděl, co to asi bude stát. Bylo to docela zajímavé a zdálo se, že mladá žena zapomněla na nemocný žaludek. Tok řeči starého doktora zněl nepřetržitě.

„Až se vrátíte domů, vařte si hodně často kmínovou polívku. To žaludku velmi prospívá. Tyhle věci by vám nikdo neřekl a vy si třeba o mně myslíte, že jsem podivín. To nejsem. Jistě ne. Žádnej doktor by vám to neřek, a přece jsou to věci, který by měl každej vědět. Ten prášek si kupte a pravidelně ho užívejte. Jistě vám pomůže, já to nechci sám chválit, ale je to moc chytrý. Moc chytrý a není to jedovatý. Předepisuju to už léta a každej si to chválí. Dostanu deset korun."

Za tu přednášku to ani nebylo tak moc. Muž zaplatil a starý pán je provedl čekárnou. Staré, vyšlapané schody brali mladí lidé po dvou. Zastavili se až venku. Sluníčko svítilo, ulice hlučela a ti dva mladí byli veselí. Drželi se za ruce a smáli se. Mladé ženě dal žaludek chvíli pokoj a teď se radovala, že je venku z toho smutného domu, že svítí sluníčko a že má tu lékařskou prohlídku za sebou. Šli ulicí a smáli se.

„Rohlík slanej, kmínovanej!" vyprskla žena.

„Víte, jak se dělá jíška?" řekl hlubokým hlasem muž.

„Mladej to dopije!" vypískla a v záchvatu smíchu se zavěsila na mužovo rámě. Potom zvážněla a řekla:

„Ale ty prášky si koupíme. Snad to pomůže." Nepomohlo to, ale dnes už si ti dva z toho nic nedělají. A ten třetí, kvůli kterému to tenkrát všechno bylo a který se asi za osm měsíců potom narodil, ten si z toho taky nic nedělá.

Pod stromečkem

Ta věc zářila jako hvězda.

Pomalu se otáčela, visíc na nitce v hustém jehličí smrčku, lomila paprsky vánočních svíček i světel lustru a vysílala do všech koutů pokoje duhové signály.

Stará paní se na to z křesla dívala a kdesi na dně paměti se ozvala vzpomínka z dětství: takové broušené hranolky křišťálu vídala jako malá holka na lustru u Navrátilů.

Najednou si s podivuhodnou jasností vzpomněla na plechový smaltovaný plakát, který si tenkrát obchodníci přibíjeli na zeď vedle vchodu do krámu. Byla na něm nepřirozeně růžová šunka a pod ní vypouklá písmena: NAVRÁTILOVY UZENINY. A právě u těch Navrátilů měli v pokoji ten broušený lustr, a taky papírové palmy, a nedobytnou, ošklivě natřenou pokladnu, a obraz císaře a všichni byli protivní.

Chodila tam jen proto, že tam byla houpací židle s rákosovým výpletem a ona tajně doufala, že jí někdy bude dovoleno, aby do ní usedla, zavřela oči a myslila na krásné věci, mezi jiným i na to, že někdy bude takovou židli mít. Ty časy jsou už dávno a nenávratně pryč, ale vzpomínka je živá a v uších jí dosud zní líně protahovaný nosový hlas paní Navrátilové, když, mluvíc o svém příbuzenstvu, říkala: onkl Pépi, tante Zófi, tante Štéfi.

Stará paní by dnes těžko vysvětlovala, proč je neměla ráda. Nezáviděla jim houpací židli. Bůh už to tak zařídil, že na světě jsou lidé chudí a bohatí, vždycky to tak bylo a je nutno se s tím smířit. A nejen smířit, prý i milovat. Aby si to vyjasnila, ptala se jednou nebožky maminky, jestli jsou i Navrátilovi „bližní“. Maminka se maličko pousmála a odpověděla, že ano.

Bylo tedy nutno přijmout svět takový, jaký byl. Ona to učinila a přizpůsobila se tak dokonale, že o třicet let později ji pobuřovaly názory nastupující generace. Těm mladým naprosto chyběla pokora. A ona proti nim hájila hodnoty, v něž se kdysi přinutila věřit, ale někdy ustávala v boji zaskočena myšlenkou, že to, co brání, není stará dobrá vlajka, nýbrž plechová reklama na uzeniny pana Navrátila.

Bylo to všechno příliš složité a někdy se jí zdá, že teď už i zbytečné, protože je stará a jen jedno je důležité: kolikrát jí ještě bude dopřáno, aby se takto dívala na rozžatý vánoční strom a na nejmenšího vnuka, v jehož udivených dětských očích hledá odpověď na prastarou otázku, odkud on přišel a kam ona odejde. Neboť není s odchodem smířena.

V té chvíli se stará paní usmála, protože si s náhlým zábleskem humoru vzpomněla na anekdotu, v níž rabín na bojišti slibuje smrtelně zraněnému židovskému vojáku, že ještě dnes bude večeřet s Abrahamem, a raněný mu odpovídá: „Pánbu ví, že bych radši nežral."

Ale ona je křesťanka, katolička, a neměla by následovat toho vojáčka na cestě vzpoury. Měla by být naplněna pokorou, měla by se radovat, že po životě, který nebyl lehký, jí kyne odměna na nebesích. Ale cítila, že lpí na životě, a že by se přetvařovala, kdyby říkala něco jiného. Chtěla žít i s tímto starým tělem, churavým a chátrajícím jako stroj, který dosloužil. Podobna staré královně v pohádce, toužila po živé vodě.

Dívala se na to, jak se zářící krystal na vánočním stromku pomalu otáčí, a znovu se usmála: prahne po živé vodě a pije vodu karlovarskou, protože jí to její lékař nařídil.

Ta věc zářila jako hvězda.

Syn staré paní si toho všiml, když si od jedné ze svíček na vánočním stromku zapaloval cigaretu. Potom usedl, pomalu kouřil

a mlčky se díval na malého človíčka, který se – ručkama ještě nešikovnýma – opatrně dotýkal ozdob na spodních větvích smrku. Z kuchyně slyšel tlumené cinkání umývaného nádobí, hovor a smích.

Bylo mu dobře, ale cítil se velmi unaven. Byl to pocit, který ho teď téměř neopouštěl. Vracíval se domů pozdě, s tupým tlakem v hlavě a umiňoval si, že navštíví lékaře, třebaže tušil, že je v podstatě zdráv. Měl svou práci rád a dával jí všechny své síly, jako dobrý hráč sedící nad složitou šachovou partií. Ale byl už unaven. Budete-li hrát šachy deset nebo více hodin denně, soustředěně, tvrdě a na výhru, protože jste osobně zodpovědný za výsledek, odvezou vás dříve nebo později do sanatoria.

A je to o to těžší, že už mu není dvacet let. Vzpomínal si, jak míval kdysi docela rád veliké úkoly a jak se na ně vrhal s radostnou a vyzývavou zuřivostí. Byly to výbuchy pracovní energie, ale potom přišel odpočinek. Zasloužený a s klidným svědomím vychutnávaný. Ale dnes je úkolů mnoho, časově se překrývají a nedovolují člověku vydechnout.

Možná, říkal si, že na to jdu špatně. To, jak jsem pracoval před dvaceti lety, byl styl sprintera. Sto metrů, dvě stě metrů, s tmou v očích a srdcem v hrdle do cílové pásky, pak tepláky, srovnat tep a dech, praštit sebou na znak do trávy a zavřít oči. Ale dnes se běží maraton a já s tím sprinterským stylem si počínám na trati jako blázen a třeba ani nedoběhnu.

Zamyšleně se díval na zářící krystal vysílající duhové signály a najednou si v té souvislosti vzpomněl na umělou družici letící prostorem. A právě tváří v tvář tomuto hrdému symbolu své generace pocítil, že on sám je malý unavený pozemšťan.

Noviny celého světa tehdy říkaly, že brána ke hvězdám je otevřena, a i on byl nesmírně vzrušen, nadšen a dojat. Ale zároveň si

s pocitem jakéhosi zahanbení uvědomoval, že po nových světech netouží, protože všechno, co miluje, je na této zemi.

Měl pro to tisíce rozumných důvodů, a přesto cítil potřebu hájit se sám před sebou, jako člověk, který opouští jednotku uprostřed boje. Bylo nutno si ujasnit, co se to s ním stalo a jak k tomu vlastně došlo. Léta plynou a člověk, denně se holící, nemá před zrcadlem pocit, že se mění. Je takový, jako byl včera nebo před týdnem. Ale račte se podívat na fotografii starou dvacet let! A ukažte ji svému dítěti. Jste-li na ní sám, dobrá. Ale je-li to fotografie skupinová, řekněte tomu děcku rovnou, že vy jste ten třetí zleva, aby vás marně nehledalo. A čert vzal fyzické stáří, ale duševně se nemá stárnout.

Viděl kdysi před mnoha lety takový obrázek, kreslený vtip v novinách: vysoko v horách až někde nad oblaky stojí na kamenném převisu nerovná dvojice mužů; mladý, opálený chlapík, v jehož tváři je vepsáno nadšení z dosaženého cíle, a starší, schvácený a nevraživě se tvářící tlouštík. Proč se tenkrát smál a krutě bavil na účet toho kondelíkovsky vypadajícího turisty a proč dnes, po letech, se mu už zdaleka nezdá tak hloupé to, co ten pán svému mladšímu druhu rozmrzele povídal: „Tak vám pěkně děkuju! Honíte mě po všech čertech, vytáhnete mě polomrtvého na tuhle nesmyslnou kupu kamení, a teď se rozplýváte nadšením, jak je dole krásně. To jsme tam nemohli zůstat?!“

Ano, říkal si, toto je pohled na *duševní* fotografii starou dvacet let. A stalo se něco, co se na skutečných fotografiích nestává: tehdy, dávno, byl on ten rozesmátý chlapík vlevo… a teď je vlastně tady ten, vedle, ten starší, nevrlý. Ten, co už netouží po hvězdách. A kdyby ho někdo vyzval, aby vstoupil do meziplanetárního letadla, kladl by otázky. Neptal by se jako ony žáby v Nerudově básni, jsou-li tam žáby taky, ale chtěl by vědět tohle:

Jsou tam průzračné řeky, u nichž je možno ležet a naslouchat běžící vodě? Zvedá tam srnec prudkým pohybem svou ušlechtilou hlavu od jetele mokrého ranní rosou, aby napjatě naslouchal? Voní tam lesy pryskyřicí? Rostou tam hříbky? Hučí tam včely v korunách rozkvetlých lip? Má tam nějaký smysl zahradnický nůž, štěpařský vosk a svazek lýka?

A potom by možná sebral všechnu statečnost, kterou člověk potřebuje k tomu, aby se nebál být směšný, a zeptal by se: Je tam aspoň jeden dobrý hotel se slušným stravováním?

* * *

Ta věc zářila jako hvězda.

Dítě stálo pod stromečkem, upřeně ji pozorovalo a prudce zatoužilo chytit to světýlko do ruky. Smí se to? A nebude to bolet? Na ta ostatní světýlka se sahat nesmělo, babička řekla, že to pálí.

Úmysl, pro který byla postoupena obtížná cesta pod strom, byl zapomenut. Původně v tom byl medvěd. Krásný měkký medvěd, který seděl mezi ostatními dárky a jmenoval se Míša. Teď už půl hodiny byl Míša jeho a bylo nutno se oň starat. Medvídci jsou mlsní a mají rádi sladké věci. A sladké věci jsou na tom stromě v rohu pokoje. Chceš, Míšo, bonbon? Míša chtěl. Bylo tedy nutno vydat se na cestu. Opatrně, protože okraj koberce je záludný a na podlaze jsou různé krabice, o něž je možno zakopnout.

Teď stál chlapec pod stromem se zatajeným dechem, protože objevil zářící světélko, krásnější než ta ostatní, a chtěl je. Sáhl po něm naplněn velitelskou touhou nesčetných generací. Bylo nutno stoupnout na špičky, výš, ještě výš, až to bolelo, ale pak se prsty dotkly hvězdy. Nitka se přetrhla, strom se zachvěl, a dětské oči se naplnily úžasem z poznání, že jiskřící hvězdy nepálí a je možno se jich zmocnit.

Sedm stupňů pod nulou

Zničující žár slunce padal do ulic města na okraji pouště. Bílé kostky domů byly rozpáleny a jejich jas bolel do očí, třebaže je Jan pozoroval jen přes přivřené brvy. Košile zmáčená potem a přilepená na tělo protivně svědila. Každý sebemenší pohyb zaléval tělo novými proudy potu a ztěžoval dýchání. Vzduch, horký a tíživý ležel v ulicích nehnutě, přibit slunečními paprsky k rozpálené dlažbě. Ani myslit se Janovi nechtělo, ale musil. Musil vzpomínat a říkat si, že tam daleko jsou na světě krásné věci, jako je sníh, lyže a mráz, a třeba dostaneš sněhovou koulí do obličeje, sníh se rozstříkne, máš ho v nose, v ústech, za krkem, zbytek si můžeš rozetřít po obličeji, až ti chladem zrůžoví tváře. A ten vzduch už opravdu nelze dýchat. Člověku je, jako by se topil v horké vodě. Ani trochu kyslíku v tom není. Na Jana jdou mrákoty a jeho novinářský mozek pomalu a líně souká titulky. Senzační krádež kyslíku ze vzduchu. Mezinárodní zápletka. Skandinávské státy odmítly dodávat led. Vypukla revoluce. Jó revoluce. Proto ho sem poslali. Taková volovina. Někdo bude dělat revoluci v takovém horku.

Maurským obloukem z ulice přišel unaveně muž, klesl do křesla proti Janovi a sejmul tropickou přilbu. Světlé, potem zmáčené vlasy měl přilepeny k lebce. Jak může někdo ještě chodit, myslil si Jan a kývl líně hlavou na pozdrav. Oba mlčeli a namáhavě oddechovali. Jak jsem se na to těšil, říkal si Jan. Jak jsem měl strach, aby sem neposlali někoho jiného. Afrika, palmy, Arabové! Hrom do toho. A co vy, kamaráde? uvažoval. Vás sem taky čert nosil. Tam u vás v Norsku, nebo odkud jste, je slunce dobré. Stará se, aby se

barvy květů rozjásaly, aby ledovce byly růžové, aby vaše dívky měly ke svým plavým vlasům zlatou pleť. Stará se, dává a miluje, a nevraždí jako tady.

Kdyby už aspoň byl večer. Potom vás pozdravím, kamaráde, půjdeme se spolu napít a musíte povídat o Norsku, o sněhových bouřích, o saních tažených psy a tak. Tahají u vás saně psi, nebo je to někde jinde, já nevím, víte, je mi horko. Oba mlčíme a vy si asi myslíte, že jsem to včera neměl dělat. Že se běloch nemá opíjet. To si asi říkáte a řekl byste mi to přímo, kdybyste byl s to otevřít ústa a začít mluvit. Ale neřekl byste mi, kde mám vzít odvahu, abych vydržel další den, kde jinde nežli ve víně mám najít zpupnost, abych si mohl říkat, že zítra, až bude zase den, strhnu to prokleté slunce z nebe, bude-li tak pekelně pálit. Tam u nás v redakci mám na stole kalendář a na něm pod obrázkem slova slunce, vzduch a voda a ještě Thymolin nebo tak něco. Ale tam je to něco jiného. Tady to slunce všechno zničí, vzduch rozžhaví, vodu vysuší, i tu cínovou tubu Thymolinu by rozžhavilo. Čistit si zuby roztaveným cínem, to nám tady ještě schází a moc by se to k tomu všemu hodilo. Až se vrátím, tak to slunce přeškrtnu a nechám tam jenom vzduch a vodu. Už do smrti mi to stačí. Slunce mám plný mozek, plná ústa, vidím ho, i když zavřu oči, a budu ho asi vidět, až budu umírat.

Zničující žár slunce padal do ulic města na okraji pouště. Bílé kostky domů byly rozpáleny a jejich jas bolel do očí, třebaže je Jan pozoroval jen přes přivřené brvy.

* * *

V mansardě předměstského činžáku svítilo okno dlouho do zimní noci. Uvnitř bydlila bída a muž, který se domníval, že musí psát,

aby neměl hlad, a který měl hlad právě proto, že psal a nedělal něco lepšího. V prohnilém okně s jednoduchým zasklením scházelo několik tabulek, kterými se po dlouhé hodiny vkrádal dovnitř třeskutý mráz. Muž už dávno odložil pero a střídavě si zahříval zkřehlé ruce na cigaretě nebo si mnul uši svědící mrazem. Potom nemotorně povstal, odvinul pokrývky, kterými měl obaleny nohy, a začal rázně chodit po pokojíku. Pět kroků, zeď, šest kroků, zeď, čtyři kroky, kamínka už měsíc studená, obejít, šest kroků, zeď. Zastavil se před teploměrem, který visel na zdi. Chvíli se na něj nechápavě díval, pak se vesele zašklebil, sejmul ho a strčil do kapsy kabátu. Prodám, řekl. Sebral ze země přikrývky, upravil je na ledově vychladlé posteli, zhasl světlo a oblečen zalezl do pelechu. Přetáhl pokrývky přes hlavu, skrčil se a rychle dýchal, aby si udělal teplo. A jak si hledal nejlepší polohu, vzpříčil se mu v kapse teploměr. Zasmál se potichu, vyndal ho a strčil pod polštář a usínaje řekl: „Já ti dám sedm pod nulou! A toho Jana nechám na tom sluníčku ještě aspoň dvě kapitoly.“

Zdeněk Jirotka
Pravidla se změnila

Ilustrace na obálce fran_kie/Shutterstock.com
Korektura Lukáš Borčický
Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 ze 4. 9. 2026

ISBN 978-80-274-5104-3 (epub)
ISBN 978-80-274-5105-0 (pdf)
ISBN 978-80-274-5106-7 (prc)

KNIHOVNA?
KNIHOVNA!

Využijte **prostor**
pro studium, setkání,
kulturu i relax.

Stahujte **e-knihy zdarma**
z e-knihovna.cz, prohlížejte
digitalizované tituly na
digitalizovane.cz.

Sledujte **videocasty**
a přednášky na
youtube.com/@knihovnaPraha.

Půjčte si obraz v Artotéce,
audioknihu, CD, film
nebo deskovou hru.

Tvořte se dřevem, papírem,
barvami, kůží i látkami.
Otevřený ateliér DOK16,
Atelier Jezerka a Kreativní
centrUM v Ústřední knihovně.

Navštivte přednášky,
koncerty, autorská čtení,
filmové projekce, akce
pro děti. Sledujte
mlp.cz/akce.

Městská
knihovna
v Praze

PRAHA
PRAGUE
PRAGA
PRAG

Vyzkoušejte svět
virtuální reality.
Více na mlp.cz/vr.